

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ- CERRAHPAŞA

ADLİ TIP VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Danışman

Prof. Dr. Gürsel Çetin

AVUKATLAR TARAFINDAN UZMAN MÜTALAASI KULLANIMI VE YAŞANAN
SORUNLAR

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

YÜKSEKLİSANS TEZİ

FATMA DAMAR

İSTANBUL, 2019

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ- CERRAHPAŞA

ADLİ TIP VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Danışman

Prof. Dr. Gürsel Çetin

AVUKATLAR TARAFINDAN UZMAN MÜTALAASI KULLANIMI VE
YAŞANAN SORUNLAR

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

YÜKSEKLİSANS TEZİ

FATMA DAMAR

İSTANBUL, 2019

İstanbul, 22 Temmuz 2019

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
ADLİ TIP ve ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin 36. maddesi uyarınca Enstitünüz Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nın yüksek lisans öğrencisi Fatma DAMAR'ın

"Avukatlar Tarafından Uzman Mütalaası Kullanımı ve Yaşanan Sorunlar"

Adlı tezi jürimizce tetkik edilmiş ve kendisine tez savunması yaptırılmıştır.

Yukarıda adı geçen tezin ve tez savunmasının kabul edilmesine oy birliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Gürsel ÇETİN
Jüri Başkanı
Danışman

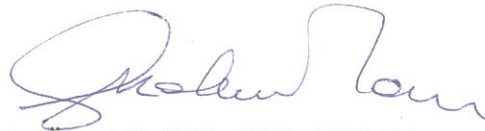
Prof. Dr. Ümit Naci GÜNDOĞMUŞ
Üye

Doç. Dr. E. Hülya YÜKSELOĞLU
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ş. Güliz KOLBURAN
Üye

ÖZET

Türk hukuk sisteminde, adalete ulaşmada öncelikli olarak ihtiyaç duyulan adil yargılanma hakkı, yargılama sırasında tarafların iddia ve savlarını ileri sürebilmesini gerektirmektedir. Bu aşamada ispat vasıtalarının kullanılması önemli yer tutmaktadır. Hâkimin hukuki eğitimi ve tecrübesiyle karar verebileceği durumlar dışında kalan, özel ve teknik bilgiye ihtiyaç duyulan haller bulunmaktadır. Bu ihtiyaç uygulamada mahkemece görevlendirilen bilirkişiler vasıtasıyla yerine getirilmektedir. Ancak özel ve teknik konularda tarafların da uzman kimselerden yardım alma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaç, alanında uzman kimselerden alınan bilimsel mütalaalar ile giderilebilmektedir.

Bu çalışma ile İstanbul Barosu'na bağlı avukatların gerek ceza, gerekse hukuk davalarında bilimsel mütalaa alabileceklerinin ne derecede farkında olduklarını tespit edebilmek amaçlanmıştır. Bunun için avukatlık mesleğinde en az iki yıl tecrübesi bulunan İstanbul Barosu'na bağlı 300 avukat ile 26 sorudan oluşan yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Avukatların bilimsel mütalaa kullanımı yoluna ne kadar başvurdukları, hangi alanda teknik bilgiye ihtiyaç duydukları, bilimsel mütalaaaya bilirkişi raporunun hazırlanmasına yardımcı olmak üzere mi yoksa bilirkişi raporunu açıklamak üzere mi başvurdukları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde uzman görüşünün amacı anlatılmaya çalışılmış, uzman görüşü Türk hukuk sisteminde yer alan ilkeler ile birlikte ele alınmıştır. İkinci bölümde Ceza Muhakemesi Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu açısından uzman görüşünün yasal dayanaklarına ve doktrinsel tartışmalara yer verilmiştir. Bu bölümde bilirkişi görüşü ile uzman görüşü

arasındaki farklılıklara da değinilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise yapılan anket çalışması sonuçları ile elde edilen veriler sunulmuştur. Anket çalışması ile Görüş, Mütalaa Farkındalığı, Birlikçi Farkındalığı, Etki ve Fayda faktörleri, üniversite türüne, eğitim seviyesine, mesleki deneyime, Uzman Mütalaa kullanılıp kullanılmamasına göre incelenmiştir. Bunun dışında katılımcıların uzman mütalaa kaç kez, hangi alanda, hangi aşamada kullanıldığı, uzmanın duruşmada dinletilip dinletilmediği, uzmana doğrudan soru yöneltilip yöneltilmediği konuları da sayısal veri olarak paylaşılmıştır.

Bu çalışmanın Uzman Mütalaa ile ilgili avukatlara ışık tutması ve çözüm önerisi getirmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uzman Mütalaa, Bilimsel Mütalaa, Birlikçilik, Avukatların Uzman Mütalaa Kullanımı, Ceza ve Hukuk Yargılaması

ABSTRACT

In the Turkish legal system, the right to a fair trial which is primarily needed for the achievement of justice requires the parties to be able to assert their claims and arguments during the trial. At this stage, using the instruments of evidence is crucial. There are some cases where specific technical know-how is required except to the extent that a judge may rule relying on his/her legal educational background and experience. In practice, this requirement is fulfilled by the experts assigned by the court. However, the parties also need to seek assistance from the learned persons on specific technical issues. This requirement may be satisfied through the scientific opinions of the learned persons.

This study is intended to determine to what extent the attorneys affiliated to Istanbul Bar Association are aware of the opportunity they have to seek scientific opinions either in penal or civil actions. To that end, a face-to-face survey of 26 questions was conducted with 300 attorneys affiliated to Istanbul Bar Association, who have minimum two years of professional experience in practice of law. An attempt was made to identify how much they seek to use the scientific opinion, in which subject they need technical know-how and whether they seek to use the scientific opinion to facilitate the preparation of the expert report or to describe the said report.

The study is comprised of three chapters. The first chapter attempted to describe the purpose of the learned opinion and discussed the learned opinion along with the principles included in the Turkish legal system. The second chapter included legal grounds of and doctrinal discussions on the learned opinion in terms of the

Code of Criminal Procedure and the Code of Civil Procedure. In addition, this chapter addressed the variances between the expert opinion and the learned opinion. The third and last chapter presented the data obtained by the results of the survey conducted. Through the survey, the factors of Opinion, Opinion Awareness, Expert Awareness and Effect and Benefit were analyzed in line with the university type, educational level, professional experience and whether the Learned Opinion is used. Alternatively, the survey shared some numeric data regarding how many times the respondents used the learned opinion in which subject and at which stage, whether the learned person is heard during the trial and whether the learned person is asked direct questions.

This study is expected to provide an insight and propose a solution for the concerned attorneys regarding the Learned Opinion.

Keywords: Learned Opinion, Scientific Opinion, Practice of Expertise, Use of the Learned Opinion by Attorneys, Penal and Civil Litigation

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın her aşamasında yardım ve desteğini eksik etmeyen değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Gürsel Çetin'e, tez çalışması sürecinin nasıl yönetileceği konusunda beni yönlendiren arkadaşım PhD© Dilara Öner'e, bu çalışmaya başlamak üzere beni teşvik eden ve tüm zorlukları benimle birlikte göğüsleyen sevgili arkadaşım Hasan Sağ'a, katılımcı avukatlara ulaşmam konusunda elinden gelen tüm çabayı sarf eden arkadaşlarım Av. Fatoş Yıldırım Çokgüler, Av. Meltem Güneş Ertürk, Av. Nurgül Can Antay, Av. Serap Sergin ve Dilan Koç'a, eğitim yaşamımda olduğu gibi hayatımın her anında yanımda olan canım annem Hanife Damar ve canım babam Orhan Damar'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım

Fatma DAMAR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ VE AMAÇ	1
GENEL BİLGİLER	3
1. Uzman Görüşünün Amacı ve Kapsamı	3
1.1. Uzman Görüşü, Amacı ve Hukuki Niteliği	3
1.2. Uzman Görüşünün Tarihsel Gelişimi	4
1.3. İspat Hakkı ve Uzman Görüşü	5
1.3.1. İspat hakkı kavramı.....	5
1.3.2. İspat hakkının yargılamaya hâkim ilkelerle ilişkisi ve uzman görüşü.....	7
1.3.2.1. Dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ve uzman görüşü ilişkisi....	7
1.3.2.1.1. <i>Taraflarca Getirilme İlkesi, İspat Hakkı ve Uzman Görüşü</i>	7
1.3.2.1.2. <i>Delillerin taraflarca getirilmesi, toplanması ve uzman görüşü</i>	9
1.3.2.1.2.1. <i>Delillerin taraflarca getirilmesi, toplanması</i>	9
1.3.2.1.3. <i>Adil yargılanma hakkı ve uzman görüşü</i>	12
1.3.2.1.3.1. <i>Adil yargılanma hakkı kapsamında uzman görüşü</i>	12
1.3.2.1.3.2. <i>Hukuki dinlenilme hakkı ve uzman görüşü</i>	15

1.3.2.1.4. Hâkimin hukuku kendiliğinden uygulaması ilkesi ve uzman görüşü	17
1.3.2.1.5. İspat vasıtalarının değerlendirilmesi ve uzman görüşü	19

2. Ceza Muhakemesi Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Uzman

Görüşü 21

2.1. Uzman Görüşünün Ceza Muhakemesi Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri

Kanunu'nda Düzenlenişi ve Kapsamı

 21

2.1.1. Genel olarak

 21

2.1.2. Uzman

 24

2.1.2.1. Genel olarak

 24

2.1.2.2. Uzmanın nitelikleri

 27

2.1.2.3. Uzmanın yükümlülükleri

 28

2.1.2.4. Uzmanın yetkileri

 30

2.1.2.5. Uzmanın duruşmaya çağırılması ve dinlenmesi

 31

2.1.2.6. Uzmanın cezai ve hukuki sorumluluğu

 34

2.1.3. Uzman görüşü

 36

2.1.3.1. Genel olarak

 36

2.1.3.2. Uzman görüşüne başvurulabilecek konular

 38

2.1.3.3. Uzman görüşü ve hukuki niteliği

 39

2.1.3.4. Uzman görüşü ve değerlendirilmesi

 40

2.2. Uzman Görüşü ile Bilirkişi İncelemesi Arasındaki Benzerlikler ve Farklar... 42

2.2.1. Bilirkişi kavramı ve hukuki niteliği	42
2.2.2. Uzman görüşü ile bilirkişili incelemesi arasındaki farklar	48
2.2.2.1. Uzman görüşüne başvurulabilecek haller	48
2.2.2.2. Uzman sayısı ve görevlendirilmeleri	49
2.2.2.3. <i>Uzmanın görev kapsamı</i>	51
2.2.2.4. Uzmanın görevi kabul zorunluluğu	51
2.2.2.5. Uzmanın yetki ve yükümlölükleri	52
2.2.2.6. Uzmanın verdiği raporun hukuki niteliği ve değerlendirilmesi	53
2.2.2.7. Uzmanın verdiği rapora itiraz	54
2.2.2.8. Uzman ücret ve giderlerinin karşılanması	54
2.2.2.9 <i>Uzmanın sorumlulukları</i>	55
GEREÇ VE YÖNTEM	57
BULGULAR	69
TARTIşMA	82
SONUÇ	90
KAYNAKLAR	95
EKLER	101

KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
CMK	: Ceza Muhakeme Kanunu
CPR	: İngiliz Medeni Usul Kanunu
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
FRCF	: Amerikan Federal Hukuk Usulü Kanunu
FRE	: Amerikan Federal Delil Kanunu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
KMO	: Kaiser Meyer-Olkin
m.	: Madde
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
vd.	: Ve devamı
Vol.	: Volume

GİRİŞ VE AMAÇ

2004 yılında yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 67/6. maddesinde “*Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafî veya kanunî temsilci, yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler.*” ve 2011 yılında yürürlüğe giren Hukuk Muhakemesi Kanunu'nun (HMK) 293. maddesinde “*Taraflar, dava konusu olayla ilgili olarak, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler.*” demek suretiyle tarafların “*Uzman Mütalaa*” alabileceği hükme bağlanmıştır. Ceza Mahkemelerinde savda ve savunmada, Hukuk mahkemelerinde ise hakkın aranmasında taraflara mahkemenin atadığı bilirkişi dışında ve o bilirkişinin raporunu hazırlamasına kolaylık sağlayan, raporu destekleyen veya eleştiren bir mütalaanın alınmasına olanak verilmesi oldukça önemlidir. Kanun, uzman kişinin hazırladığı bilimsel mütalaayı mahkemede sözlü olarak sunmasına, sorulan sorulara çapraz sorgu usulü ile cevap vermesine de imkân vermektedir

Her iki yasanın yürürlüğe girişinden uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen gerek ceza davalarında gerekse hukuk davalarında, bilimsel ve teknik konularda uzmanından bilimsel mütalaa alma oranı henüz yeterli seviyeye ulaşmadığı, mütalaa alımı esnasında zorlukların ortaya çıktığı, bilimsel mütalaalara karar aşamasında yeterince önem verilmediği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı İstanbul Barosu'na bağlı avukatların gerek ceza gerekse hukuk davalarında bilimsel mütalaa alabileceklerinin ne derecede farkında oldukları, bilimsel mütalaayı ne kadar kullandıkları, hangi alanlarda daha fazla teknik bilgiye

ihtiyaç duydukları, daha ziyade bilirkişi raporu alınmadan önce bilimsel mütalaa alınarak bilirkişi raporunun hazırlanmasına yardımcı mı olduğu yoksa bilirkişi raporunu olumsuz yönde eleştiren mütalaalara mı ihtiyaç duyulduğu, bilirkişi raporunu desteklemek için bilimsel mütalaa alımına başvurulup başvurulmadığı, mütalaanın yargılamaya ne kadar etki ettiği, mütalaayı uzmanların mahkemede sözlü olarak dinlettirilip dinletirilmediği ve çapraz sorguya alınıp alınmadıklarının araştırılmasıdır.

Bu çalışmanın önemi uzman mütalaası hakkında mesleki deneyimi en az 2 yıl olan İstanbul Barosu avukatlarının görüşlerinin, farkındalıklarının tespit edilmesi ve yine uzman mütalaasının yargılamaya olan etkilerinin ve faydalarının anlaşılması bunun sonucu olarak da uzman mütalaası kullanımının artırılmasına nelerin etki edebileceğinin araştırılmasıdır.

Çalışmanın hipotezi, mesleki deneyimi en az 2 yıl olan İstanbul Barosu avukatlarınca uzman mütalaasının yeterince kullanılmadığının, kullanımı sırasında zorluklar yaşanıldığının düşünülmesi, yargılama aşamasında yeterince önemsenmediği ve buna bağlı olarak yargılamada uzmanın sözlü olarak dinletilmediği ve çapraz sorguya tabi tutulmadığı düşüncesidir.

GENEL BİLGİLER

1. Uzman Görüşünün Amacı ve Kapsamı

1.1. Uzman Görüşü, Amacı ve Hukuki Niteliği

Bilimsel, teknik alanlarda bilgi birikimine duyulan gereksinim, taraflara ve mahkemeye yardımcı olmak amacıyla bilirkişilik ile birlikte uzman görüşü kavramını ortaya çıkarmıştır. Uzman görüşüne başvurma, dava süreci öncesinde veya davanın açılmasını takip eden süreç içerisinde başvurulabilecek bir yöntem olup taraflara davanın gelişiminin nasıl gerçekleşeceğini öngörebilme imkânı sunmaktadır. Bununla birlikte dava sürecinin belirsiz olan kısımlarını açıklama ve taraflara öngöremeyecekleri konuları ortaya çıkarma fırsatı vermektedir (Rogers, 1991).

Uzman görüşü iki unsurdan oluşur. Bunlardan biri uzman ve diğeri uzman görüşüdür. Uzman, eğitimi, tecrübesi veya özel birikimleri sayesinde bilgi birikimini rapor düzenlemek suretiyle paylaşan ve taraflarca bilgisine başvuru alan kişidir (Mnookin, 2007-2008). Uzman raporu, uzmanın var olan bilimsel, teknik, alanlardaki görüşlerini barındıran, uzmanlığına dayalı olarak hazırladığı bir belgedir (Rogers,1991).

Uzman görüşünün amacı üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. İngiliz hukuku, birincil amacın, mahkemeye yardım edilmesi olduğuna dair düzenlemeler içermektedir. İngiliz Medeni Usul Kanunu (Civil Procedure Rules) (CPR, m.35.2.). Avustralya hukukunda da uzmanın birincil amacının mahkemeye yardım edilmesi olduğuna dair düzenlemeler bulunmaktadır. Ek olarak, uzman görüşünün diğ

amacı, uzmanın uzmanlığı konusunda bilgi ve tecrübesini göstermesi ve son olarak uzmanın dosyaya uzman olarak atanmasını sağlayan tarafa destek olmasıdır (Avustralya meslek Konseyi, 1998). Uzman görüşünün Türk hukukundaki birincil amacının, yasal düzenleniş şekli göz önüne alındığında taraflara yardım etmek olduğu anlaşılmaktadır.

Uzman görüşünün yasal niteliği konusunda da çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Hukuk sistemlerinden biri olan Anglo-Saxon düzeninde uzman görüşü kanıt olarak kabul görmektedir (CPR m.35) Amerikan Federal Hukuk Usulü Kanunu (FRCP m.26), Amerikan Federal Delil Kanunu (FRE m702). Alman hukuk düzeninde uzman görüşünün, uzman görüşüne başvuran yanın yazılı bir beyanı olduğu fikri kabul görmektedir. Ancak uzman görüşünün yazılı kanıt olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusunda tam bir mutabakat bulunmamaktadır (Abrens, 2015). Türk hukuk düzeninde, uzman raporunun, uzman raporunu talep eden tarafın yazılı senede dayanan beyanı olduğunu ileri süren görüşler olmakla beraber uzman görüşünün kesin olmayan (takdiri) delil olduğunu beyan eden görüşler de bulunmaktadır (Alangoya ve devamı (vd.), 2011).

1.2. Uzman Görüşünün Tarihsel Gelişimi

Uzman Görüşü kavramıyla ilk defa Babil Devleti yargılama sürecinde karşılaşıldığı ifade edilmektedir. Bu konuya ilişkin olarak bulunan ilk kayıtlar Kral Hammurabi'nin uygulanacak ceza süreleri ve tazminat tutarları ile ilgili hekimlerden fikir olarak karar verdiğine ilişkin kayıtlardır (Çayan, 2013).

Roma Hukuku döneminde de bilgili kimselerin görüşleri hukuki mütalaa olarak ele alınmıştır.(Küçükgüngör, 2005).

Osmanlı Hukukunda uzmanın davanın taraflarınca belirlenmesi uygulaması bulunmaktadır. İhtilaf çözümü sırasında hâkimin önüne getirilen davada, ehl-i vukuf denilen, alanında bilgi ve tecrübe sahibi kimselerden yardım alındığı bilinmektedir (Abacı, 2002). Yine fetvalar, uzman mütalaası olarak değerlendirilmiştir. (Küçükgüngör, 2005). Ayrıca Osmanlı Devleti'nde, yargılama sürecinde, örf ve adetlere ilişkin verilecek kararlardan önce hâkimin uzman kimselerden oluşan kuruldan fikir aldığı da bilinmektedir (Kaygısız, 1998).

Uzman görüşünün, bilirkişilik kurumu ile paralel düzenlemelere sahip olması nedeniyle uzman görüşünün Türk kanunlarında ilk yer aldığı düzenlemenin 1808 Fransız Ceza Usul Kanunu ile uyumlu olarak getirilen 1879 tarihli Usul-ü Muhakemat-ı Cezai Müeyyide Kanunu olduğu söylenebilir. Bu dönemde bilirkişilik kurumu tanıklığın bir çeşidi olarak ele alınmıştır. 1929 yılında Alman Ceza Muhakemesi Usul Kanunu'nun Türk hukuk sistemine uyumlu hale getirilmesi ile günümüz anlamında bilirkişilik kurumu oluşmaya başlamıştır (Dönmez, 2007).

1.3. İspat Hakkı ve Uzman Görüşü

1.3.1. İspat hakkı kavramı

İspat, davacının dava konusu istemini dayandırdığı olayların gerçekleşip gerçekleşmediği hakkında, mahkemede kanaat oluşturmasıdır (Karslı, 2012). İspat, taraflar açısından hem hak hem de yükümlülüktür (Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 189. Maddesi). İspat hakkı aynı zamanda tarafların iddialarını kanıtlamak üzere delil gösterebilmesidir (Bolayır, 2014).

İspat hakkı, hukuk sistemi içerisinde 20. Yüzyılın son dönemlerinde

tartışılmaya başlayan sübjektif bir haktır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 189. Maddesi ispat hakkını açıkça düzenlemiştir. Anayasamızda bulunan hukuk devleti ilkesi ile ayrılmaz bir bütün oluşturmaktadır. İspat hakkı, iddia ve savunmaya esas olayların ispatıdır ve bunun doğal sonucu olarak ispat faaliyetinin gerçekleşmesine aracılık eden delillerdir. Diğer tüm yargısal haklarda olduğu gibi ispat hakkı da sınırsız uygulanamamaktadır. Sınırlama ancak kanunla veya kanunca yetki verilen yargılama makamı kararıyla mümkündür. Sınırlamanın hakkın kullanılmasını imkânsız hale getirmemesi gerekmektedir (Çelikoğlu, 2014).

Ayrıca İspat hakkı, yargılamaya konu anlaşmazlığı çözmek için tarafların dayandığı olguları yasal delillerle ispatlaması ve yargıcın bu olayları hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirerek hüküm kurması olarak tanımlanabilir (Kılıçoğlu, 2011). Belirtilen açıdan, ispat hakkı, kanıt toplamanın temelini oluşturur (Çelikoğlu, 2012). İspat hakkı, taraflara iddialarına dayanak olarak sunduğu olayları yargılama süreci içinde ileri sürebilme, bu olayların gerçekliğini deliller yoluyla kanıtlayabilme, delillerin toplanabilmesine katılabilme ve delillerin toplanması ile birlikte hüküm konusunda açıklama yapabilme imkânı sunmaktadır. İspat hakkı verilmesi, tarafların adaletli bir sonuca varma isteklerinin gerçekleşmesine ve hukuk devleti koşullarının oluşmasına dolaylı bir şekilde fayda sağlamaktadır (Kılıçoğlu, 2011).

Türk Hukuk sisteminde İspat hakkı, hak arama özgürlüğünün bir kısmı olarak kabul gören Anayasa'nın Temel Haklar başlıklı ikinci bölümünde yer alan (36. Madde) talep etme ve savunma hakkı içerisinde dinlenilme hakkı ile değerlendirilmektedir (Bolayır, 2014).

İspat hakkının yasal niteliği doktrinde çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Doktrinde yer alan bir görüşe göre, ispat hakkı ispat külfetine dayanmaktadır (Bolayır, 2014). Diğer başka bir görüşe göre, ispat hakkı, tarafların yargılama makamına karşı hukuki statüsünü düzenlemekte olduğundan usuli bir öznel haktır (Kılıçoğlu, 2011).

Her ne kadar ispat hakkı, anayasa tarafından tanıdığı bir hak olsa da bu hak kişilere sınırsız olarak tanınmamıştır. İspat hakkını kullanacak tarafın, şahsi çıkarının üstünde kamu çıkarının bulunması, orantılı olma ilkesine uyulması ve ispat hakkının dokunulmaz özünün korunması koşulu ile ispat hakkı sınırlanabilmektedir (Bolayır, 2014). Türk hukuk sisteminde ispat hakkı, kullanılan delilin yastada belirlenen süreye ve usule uygun şekilde gösterilmesi ve hukuka uygun elde edilmesi koşulu ile kullanılabilir. Buradan yola çıkarak, Türk hukukunda yer alan senetle ispat şartının, kişilerin ispat etme hakkını sınırladığı şeklinde yorumlanması mümkündür (Yıldırım, 2006).

Belirtilen nedenler göz önüne alındığında tarafların mahkemeye uzman görüşü sunma ve sunulan görüşün mahkemece değerlendirilmesini isteme imkânı mevcuttur. Zira uzman görüşü taraf beyanlarının bir kısmıdır. Davanın konusunu teşkil eden anlaşmazlığın kanıtlanmasına yönelik hak, ispat hakkı niteliğinde değerlendirilmelidir (Yıldırım, 2006).

1.3.2. İspat hakkının yargılamaya hâkim ilkelerle ilişkisi ve uzman görüşü

1.3.2.2. Dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ve uzman görüşü ilişkisi

1.3.2.2.1. Taraflarca Getirilme İlkesi, İspat Hakkı ve Uzman Görüşü

Yargılamanın yürütülmesinde uygulanması gereken ana ilkeler bulunmaktadır (Alangoya, 1979). Davanın içeriğinin taraflarca getirilmesi ilkesi ile hâkimin kendiliğinden araştırma yapma ilkesi, kanıtların toplanması konusunda kimin yetkili sahibi olduğuna dair ilkelerdir. İspat hakkı, davaya dair malzemelerin davanın taraflarınca getirilmesine yardımcı olarak kanıtların değerlendirilmesini sağlamaktadır (Kılıçoğlu, 2011).

Davaya ilişkin malzemeleri toplama yetkisinin taraflara verilmesi durumunda, “dava malzemesinin tarafların getirilmesi ilkesinin” Mahkemenin dava materyalini toplayabilme imkânı bulunması durumunda “hâkimin re’sen araştırması ilkesinin” bulunduğu söylenebilir (Alangoya, 2011). Hukuk davalarında dava materyallerinin elde edilmesi, genel olarak, yalnızca taraflara verilmiştir. Taraflar, kararın temelini oluşturacak bulguların elde edilmesinden sorumludur. Hâkim, taraflarca ileri sürülmeyen kanıtları kendi isteğiyle araştıramaz (Özekes, 2003).

Dava malzemelerini tarafların getirmesi olarak belirtilen ilkeye göre, mahkeme sadece taraflarca sunulan delilleri ve olayları göz önüne alır. Talepte bulunan taraf, talebini ispata yarayacak olayları ve kanıtları mahkemeye sunmakla yükümlüdür. Davalı taraf, ileri sürdüğü itiraz ve savunmaları haklı çıkaracak olayları ve kanıtları ileri sürmekle yükümlüdür. Hâkim, taraflarca ileri sürülmeyen olayları kendiliğinden araştıramaz ve bu olaylarla hüküm tesis edemez (Yıldırım, 1990). Hâkim, incelemeyi sadece davanın taraflarınca sunulmuş olan konular ve deliller ile ilgili yapabilir. Hâkim konu ve olayları taraflara hatırlatamaz (HMK m. 25/f. I). Taraflardan birinin öne sürdüğü, diğer tarafın itiraz etmediği veya aksine iddia ileri sürmediği olaylar mahkeme hâkimi tarafından başkaca bir araştırmaya gerek

olmaksızın karara esas alınır (Özekes, 2003).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemesinde delillerin en geç öninceleme aşamasında yargılama sürecine dahil edilmesi gerekmektedir (Çelikoğlu, 2014).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesinin 3/d bendinde ispata ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Çapraz sorgu maddi gereceğin aydınlatılması ve ispatlanması amacıyla. Savunmaya ilişkin tanıklar ile iddiaya ilişkin tanıkların aynı düzeyde bulunmalarını amaçlar, sorguya çekme hakkının kullanılmasıyla ispat hakkının gerçekleşmesine hizmet eder (Dönmez, 2019).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) söz konusu düzenlemeyi bilirkişiler dahil tüm ispat vasıtalarını kapsayacak şekilde ele almaktadır. Ancak AİHM'in ulusal mahkemeler üzerinde denetleyici mahkeme olmadığından ve iç hukuka müdahale etme yetkisi bulunmamaktadır. Yalnızca devletlerin taahhütlerini yerine getirmelerini denetlemektedir (Dönmez, 2019).

Davanın malzemelerinin taraflarca mahkemeye getirilmesi ilkesi gereği, taraflar şahsi çıkarlarını koruyabilecek veya iddialarını ve savunmalarını ispatlayabilecek, olayı tam olarak açıklığa kavuşturmak üzere bir uzmana başvurabileceklerdir (Pekcanitez, 2009).

1.3.2.2.2. Delillerin taraflarca getirilmesi, toplanması ve uzman görüşü

1.3.2.2.2.1. Delillerin taraflarca getirilmesi, toplanması

Taraflarca getirilme ilkesi, iddia ve savunmada bulunan taraflarca bu iddia ve savunmalarının ispat edilebilmesi amacıyla delillerini mahkemeye sunulmasıdır.

Taraflar yargılama sırasında mahkemeden delillerinin toplanmasını isteyerek bu haklarını kullanır. Delil bildirme ve getirme taraflar için bir hak olduğu kadar bir yükümlülüktür. Bu durum Türk hukukunda kabul edilmiş bulunan delillerin taraflarca hazırlanması ilkesinin de bir sonucudur. Söz konusu ilke karşılaştırmalı hukukta “destek olma yükümlülüğü” olarak ifade edilmektedir (Çelikoğlu, 2014).

Taraflarca delil bildirilmesi bir taraf usuli işlemidir ve usul ilkelerine uygun hareket etmeyi gerektirir. Hukuk muhakemesi usulünde süreye tabidir, yazılı şekilde yapılması ve diğer tarafa tebliğ edilmesi esastır (Çelikoğlu, 2014)

Davaya ilişkin malzemelerin taraflarca ileri sürülmesi ve getirilmesi ilkesinin ilk sırada gelen sınırlaması dürüstlük ilkesi ve gerçeği söyleme görevidir. Davaya ilişkin malzemelerin taraflarca getirilmesine ilişkin olarak çoğunlukla kabul gören sınırlamalardan biri de hâkimin aydınlatma görevidir. Buna ek olarak, isticvap (Özekes, 2003) ve herkesçe bilinen ve ilan edilen konu ve olaylar ile mahkeme tarafından bilinmekte olan konu ve olaylar taraflarca getirilme ilkesinin bir diğer sınırını teşkil eder (Alangoya, 1979).

Ceza Muhakemesi hukukunda delillerin toplanması kavramı bulunmaktadır. Yargılama sürecinde karar verme yetkililerinin kararına yardımcı olabilmek üzere delillerin hazır bulundurulması anlamına gelmektedir. Ceza yargılamasında deliller soruşturma aşamasında toplanır, mahkemece delil toplanmamalıdır. Zira delillerin toplanmamış olması halinde mahkemenin iddianameyi iade etmesi kanuni zorunluluktur. Ancak yargılama sırasında dosyaya delil sunulması bu delilin reddedilmesini gerektirmez. Ceza yargılamasının amacı maddi gereceğe ulaşmak olduğundan mahkemeye sunulan delilin değerlendirmeye alınması gerekmektedir.

Elde edilen delillerin değerlendirilmesi sonucunda savcı tarafından iddianame düzenlenir veya takipsizlik kararı verilecektir. Yargılama aşamasında ise deliller hakim tarafından değerlendirilir ve elde edilen sonuca göre hüküm verilir (ztrk, 2018).

1.3.2.2.2. Dürüstlük ilkesi, doğruluk devi ve uzman görüşü

Taraflar Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 29. Maddesinde yer alan düzenlemeye göre, dürüstlük kuralına uygun hareket etmek ve davanın temelini oluşturan olaylara dair beyanlarını gerçeğe uygun olarak yapmak zorundadır. Dürüstlük ilkesi, medeni usul hukuku kapsamında uygulanması gerekliliği bulunan hukuk prensibidir (Arslan, 1989). Dürüstlük ilkesine uygun olarak, herkes kanunun vermiş olduğu haklarını kullanmada ve borçlarını ifa etmede dürüstlük kuralına uymakla yükümlüdür. (TMK m. 2). Dürüstlük ilkesinde alt başlık olarak düzenlenen doğruluk ödevine uygun olarak taraflar, davayla ilgili beyanlarını eksiksiz, gerçeğe uygun şekilde yapmalıdır (Alangoya, 1979). Dürüstlük ilkesi ve doğruyu söyleme devi, hükmün verilmesine temel alınacak tüm dava süreçleri için uygulanmalıdır (Bolayır, 2014).

Doğruyu söyleme devi kapsamında yasa ile yasaklanan yalan beyanda bulunma durumudur. Taraflar mahkemeye doğru olduğuna inandıkları tüm olay ve dava malzemesini sunma hakkına sahiptir (Alangoya, 1979). Doğruyu söyleme devi, taraflara kendi aleyhlerine delil ve olay sunmaları gerekliliğini getirmez (Arslan, 1989).

Ceza muhakemesi yargılamasında ise konu dürüst işlem ilkesi olarak işlenmiştir. Buna göre dürüst işlem, ceza yargılaması sürecinin aldatma, yanıltma veya korkutma gibi iradeyi ortadan kaldıran ve savunma hakkının önüne geçen yöntemlere başvurmaksızın, hukuk devleti prensiplerinin esas alındığı, önceden belirlenmiş yasalarla gerçekleştirilmesidir. Dürüst işlem ilkesine aykırılık olarak iddia ve savunma arasında yapılacak ayrımlar örnek olarak verilebilir. Bu durum dürüst işlem ilkesi başlığı altında düzenlenen “silahların eşitliği ilkesi” ne de açıkça aykırılık teşkil etmektedir. Ülkemizin de dahil olduğu Kıta Avrupa Hukuk düzeninde iddia ve savunma faaliyetlerinin her açıdan eşit olması gerekmektedir ve tarafların kendisine tanınan bu hakları gerçek manada kullanabilmesi anlamına gelmektedir (Öztürk, 2018).

1.3.2.2.3. Adil yargılanma hakkı ve uzman görüşü

1.3.2.2.3.1. Adil yargılanma hakkı kapsamında uzman görüşü

Adil yargılanma hakkı, AİHS'nin 6. Maddesinde yer almasının ardından özellikle Avrupa Ülkelerinde önem kazanmıştır (Pekcanitez, 2007). Adil Yargılanma Hakkı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 36. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede herkesin bu hakka sahip olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Adil yargılanma, yargılama sürecinin hukuka ve hakkaniyete uygun olarak gerçekleştirilebilmesidir. Bu kapsamda temel hak ve özgürlükler ile hukukun genel ilkelerine uygun bir yargılama faaliyeti gerektirmektedir. Bu bakımdan ifadenin ve sorgunun işkence yoluyla alınması, şüphelinin susma hakkının engellenmesi, şüpheliye haklarının bildirilmemesi, şüphelinin suçlamadan haberdar edilmemesi adil yargılanma hakkının ihlalini oluşturacaktır (Karakaya N.)

Adil Yargılanmanın dört ana unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlar yasal, bağımsız ve tarafsız olan mahkemede, makul olan bir süre içinde kamuya açık bir şekilde ve adil yargılanmadır (Özekes, 2003).

AİHM kararlarında adil yargılanmanın soruşturma aşamasını da kapsadığı ifade edilmekte ve altı ana unsurunun göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmektedir. Söz konusu altı ana unsur, Bağımsız ve tarafsız yargılanma, kanunla kurulmuş mahkemeler, olağan sürede yargılanma, kamuya açık yargılanma, denetim, silahların eşitliğidir. Ceza muhakemesinin birincil amacı adil yargılama ilkesinin gerçekleştirilebilmesidir (Öztürk, 2018).

Adil yargılanma hakkı aynı zamanda uluslararası insan hakları ile ceza hukuku alanında, uluslararası örf ve âdet hukuku, yazılı sözleşme alanlarında da temel alınan önemli bir insan hakkıdır (Dönmez, 2019).

Uzman görüşüne başvurulmasının adil yargılanma hakkı ile makul süre içinde yargılanma hakkı ve usul ekonomisi ilkesine aykırılık oluşturup oluşturmayacağı konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 141. Maddesinde yer alan makul süre içinde yargılanma hakkı, doğrudan usul ekonomisiyle alakalıdır (Özekes, 2003). Makul sürenin aşıldığını tespit edebilmek oldukça güçtür. Makul süre somut olayın şartlarına göre farklılık göstermektedir. Bu sürenin ne zaman aşılabileceğinin belirlenmesi somut olaya göre gerçekleştirilmelidir (Özekes, 2003). Önemli olan, yargılama işlemini çok hızlı bir şekilde yapmak yerine maddi gerçeğe ulaşmayı sağlayacak doğru ve adil kararlar verebilmek ve bu kararların yargılamanın gerektirdiği süreç içerisinde uygulanmasını sağlayabilmektir (Bolayır, 2014). Uzman görüşüne yargılamanın her

sürecinde başvurulabilmesi, diğer tarafın da karşılık olarak uzman görüşünden ve ayrıca bilirkişi incelemesi yolundan istifade edebilmesi, dosyanın incelenmesini zorlaştıracak ve yargılama sürecinin uzamasına neden olabilecektir (Kuru, 2009). Uzman görüşünün temel amacı, hakkın gerçeğe dayalı olarak tanınmasıdır (Alangoya, 1979). Bununla birlikte, delillerin hâkim tarafından serbestçe değerlendirilmesi ilkesi, yargılamanın gereksiz olarak uzatılmasını önleyecektir. Hâkim kararında uzman görüşünü esas alıp almamakta tek karar merciidir. Bu konuda serbest olduğundan bilirkişi raporunu yeterli görmesi durumunda, yeniden bilirkişi görüşü almaksızın var olan rapor üzerinden karar tesis edebilecektir.

Adil yargılanma hakkı açısından ele alınan bir diğer tartışma ise silahların eşitliği ilkesine ilişkindir. Silahların eşitliği ilkesi, taraflar arasında mutlak eşitliğin olmasını gerekli kılar. Eşitliğin yargılama süresince sürdürülmesi hukuk devletinin olduğu gibi genel eşitlik ilkesinin uygulanabilmesinin de sonucudur (Bolayır, 2014). Anayasa güvencesi başlığı altında yer alan silahların eşitliği ilkesine uygun olarak, hâkimin taraflara eşit ve objektif davranması gerekmektedir. Yine yargılama süreci sonunda alınacak karara tarafların aynı şekilde etki edebilmesi amacıyla taraflara iddia ve savunmada bulunabilme imkanını sunmalıdır (Özekes, 2003). Benzer tutumun taraflara eşit fırsatların sağlanması, bir tarafa diğer taraf kanıtlarına itiraz etme hakkının tanınması, kanıtları tartışma imkanının verilmesi şeklinde de tezahür etmesi gerekmektedir. Taraflardan hiçbiri diğer taraftan daha olumsuz koşullarda olmamalı, herkese eşit fırsatlar sunulmalıdır (Bolayır, 2014). Bu bağlamda, uzman görüşünün kesin olmayan (takdiri) delil niteliğinde ele alınmasının silahların eşitliği ilkesini ihlal edeceği ve taraflar arasında büyük ekonomik farklar varsa, uzman görüşünün güçlü taraf lehine fayda sağlayacağı ve bu nedenle silahların eşitliği

ilkesine zarar verebileceği yönünde görüşler ileri sürülmüştür (Karlı, 2012). Kanaatimizce de uzman görüşünün yargılama sürecinde tarafların haklılığını ispat edecek delillerinin değerlendirilmesi açısından son derece önemli olmakla birlikte tarafların eşit ekonomik güce sahip olmaması nedeniyle silahların eşitliği ilkesini ihlal etmesi ihtimali bulunmaktadır.

1.3.2.2.3.2. Hukuki dinlenilme hakkı ve uzman görüşü

Hukuki dinlenilme Hakkı Adil Yargılanma hakkının başlıca unsuru olarak AİHM 6 maddesinde düzenlenmiştir. Ayrıca Hukuki dinlenilme hakkı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Temel Haklar başlıklı ikinci kısmının 36. Maddesinde hak iddia etme ve savunma hakkıyla ve adil yargılanma hakkıyla beraber ele alınmıştır (Kılıçoğlu, 2011), (Bolayır, 2014). Hukuki dinlenilme hakkı ayrıca ispat hakkını da kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 27. Maddesinde hukuki dinlenilme hakkı yargılama ilkesi olarak düzenlenmiştir. Bu ilkenin üç unsuru mevcuttur. İlk olarak bilgilendirme hakkı, ikinci olarak açıklama hakkı ve son olarak dikkate alınma hakkı söz konusudur (Bolayır, 2014).

Hukuki dinlenilme hakkı ceza yargılamasında “Meramını Anlatabilme İlkesi” olarak ele alınmıştır ve sanığın hakkında ileri sürülen iddiaları mahkeme önünde anlatabilmesi, aleyhinde bulunan delilleri açıklayabilmesi ve çürütebilmesidir. Günümüz ceza yargılamasında sanık gereği gibi dinlenilmediği takdirde hakkında mahkûmiyet kararı verilemez (Dönmez, 2019).

Ceza muhakemesi yargılamasında sanık, hakları ve yükümlülükleri olan mahkeme sürecinde etki eden muhakeme unsurlarından biridir. Meram anlatma ilkesi kaynağını hukuk devleti ilkesinden almaktadır. Söz konusu ilke her ne kadar

anayasamızın 36. Maddesi başka ilkelerin altında yer almış olsa ve anayasamızda açıkça bulunmasa da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'de yer almış olması ve usulüne uygun yürürlüğe girmiş uluslararası sözleşmelerin kanun hükmünde olması nedeniyle hukukumuzda uygulanmaktadır. AİHM, 1997 tarihli “zana” kararında suçla itham edilen herkesin duruşmaya katılma, kendisini bizzat savunma ve tanıklara soru sorma hakkının bulunduğunu, bunun için sanığın duruşmaya katılmasının zorunlu olduğunu ve duruşmaya katılmaksızın hakkında mahkûmiyet verilemeyeceğini ifade etmiştir (Öztürk, 2018).

Çapraz sorgulama açısından bu ilke adil yargılanma ve silahların eşitliği ilkesi ile birlikte ele alınmalıdır. Meramını anlatma hakkı bulunmayan sanığın tanıklara soru sorabilmesi (veya vekili ile sordurabilmesi), kendisine sorulan sorulara cevap verebilmesi mümkün olamayacaktır. Bu nedenle bu ilke olmaksızın çapraz sorgulama yapılabilmesi imkânı olamayacaktır (Dönmez, 2019).

Yargılama sürecinin tamamında, bilgi alma hakkının bir sonucu olarak, taraflar yargısal işlemlerden haberdar edilmelidir (Özekes, 2003). Taraflar, vakanın temeli olan iddialar ile bu iddiaların kanıtlanmasına dair konularda yeterli şekilde bilgilendirilmelidir (Özekes, 2003). Zira taraflar bu bilgilendirme sayesinde sav ileri sürme ve karşı çıkma ile karşı delil sağlama fırsatını yakalayabileceklerdir (Bolayır, 2014). Taraflarca mahkemeye sunulan uzman raporunun diğer tarafa tebliğ edilmesi, yine karşı tarafa uzman raporuna karşı beyanlarını ve itirazlarını sunma hakkı imkânı tanınması gerekmekte olup bilgilendirme süreçleri gerçekleşmeden uzman görüşünün karara esas alınmaması gerekmektedir (Bolayır, 2014).

Hukuki dinlenilme hakkının bir başka unsuru olan açıklama hakkı, yargılama sürecinde taraflara iddialarını sunabilme ve savunmalarını anlatabilme, iddialarına ilişkin delil sunabilme imkânı vermektedir (Özekes, 2003). Hukuki dinlenilme hakkının konusu, olaylar, netice-i talep, ispat hakkı, kanıtlar ve hukuki sebeplerden meydana gelmektedir (Özekes, 2003). Açıklama hakkı, uzmanın mahkemece dinlenilebilmesini mümkün kılmaktadır. Dinlenilecek Uzman görüşünün ispat hakkı veya hukuki sebepler kapsamında dinlenebileceği konusu ise tartışmaya açıktır. Özekes uzman görüşünün hukuki sebeplere dair dinlenebileceği görüşündedir (Öztek, 2014). Doktrin tarafından kabul gören bir görüş, uzman görüşünün bilirkişi raporundan farklı bir niteliğinin olmadığı yönündedir. Ancak uzman görüşünün düzenlendiği kısım ve kanun tarafından verilen önem nedeniyle ispat faaliyeti olduğu ve takdiri delil olduğu savunulmaktadır.

1.3.2.2.4. Hâkimin hukuku kendiliğinden uygulaması ilkesi ve uzman görüşü

Aynı zamanda *Iura Novit Curia* olarak da bilinen Hâkimin Hukuku Kendiliğinden Uygulaması İlkesi, Avrupa kıta hukuk sistemi ülkelerinde uygulanan ve hâkimin hukuku re'sen uygulaması anlamına gelen ilke demektir (Pejovie, 2001). Taraflar, uygulanacak yasa normlarını belirtmek zorunda değildir ve taraflar aynı fikirde olsalar bile, hâkim tarafların nitelemeleriyle bağlı değildir (Karslı, 2012).

Bu ile ceza muhakemesi yargılamasında Maddi Gerçeğin Araştırılması ilkesi olarak ele alınmıştır. Mahkemenin şekli inceleme ile yetinmeyip maddi inceleme yapması anlamına gelmektedir. Bunun için hâkimin mantık yolunu takip etmesi gerekmektedir. Bunun için değerlendirmenin gerçek, akla yatkın, gerçekçi, olaydan kanıta, kanıttan olaya ulaşarak bir bütün olarak değerlendirmede bulunarak

yapılması, varsayımlara dayanmaması gerekmektedir. Hâkim tarafların iddiaları ile ve sanığın ikrarı ile bağılı değildir, kendiliğinden delil araştırabilir. Oysa medeni usul hukukunda hâkim tarafların ileri sürmediği delilleri ve iddiaları kendiliğinden ele alamaz ve taraflara hatırlamada bulunamaz (Öztürk, 2018).

Uzman görüşünün yasal meseleler ile ilgili olarak ve özel bilgi kapsamında ele alınıp alınamayacağı konusu tartışmalıdır. Yasal konularda kişinin değerlendirme yapabilmesi ancak hukuk alanında özel bir eğitim almış olmasını gerektirir. Hâkimin aldığı hukuk eğitimi sayesinde hukuki alanda özel ve nitelikli bilgiye sahibi olması nedeniyle, Kıta Avrupası hukuk düzeninde hâkimin hukuku kendiliğinden uygulayacağı prensibi kabul edilmiştir. Benzer uygulama Anglo Sakson hukuk düzeninde de kabul görmekte ve mahkemenin yetki alanına giren konularda uzman görüşü alınmasına imkân tanınmamaktadır (Demirkapı, 2003).

Türk hukuk sisteminde kanun açıkça hukuki konularda mahkemenin bilirkişiden rapor alınmasını yasaklamıştır (HMK m. 266, HMK m. 279/4). Bununla birlikte, hukuki konularda uzman görüşüne başvurulmasına dair yasada açık bir engel bulunmaması doktrinde tartışmalara yol açmıştır. Kanaatimizce, Türk hukuk sisteminde yasal konularda uzman görüşünden faydalanılmasına dair kesin bir engel bulunmamaktadır ve hukuki meselelerde uzman görüşü uygulanması mümkündür. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 119. (1) g maddesine göre, taraflar mahkemeye sunmuş oldukları dilekçelerde dayandıkları yasal sebepleri bildirmelidirler. Yasal sebeplerin tarafların sundukları dilekçelerde belirtilmiş olması dilekçenin zorunlu bir unsurudur. Bu durum taraflara dayandıkları yasal sebepleri açıklayabilme fırsatı sağlamaktadır (Özekes, 2003).

1.3.2.2.5. İspat vasıtalarının değerlendirilmesi ve uzman görüşü

Delillerin değerlendirilmesi hâkimin kanıtın değerini önceden belirleyen ispat kuralları ile bağlı bulunmaması, delilleri serbest kanaatine göre belirleyebilmesidir. Başka bir görüş, ispat hakkını ve adalet talebini mümkün olan tüm delillerin yargılamada kullanılmasının temeli olarak görmekte ve bu hakkı delillerin serbestçe değerlendirilmesine yeğ tutmaktadır (Kılıçoğlu, 2011). İspat hakkı, delillerin serbestçe değerlendirilmesine, davadaki hükümlerin temelini belirlenmesine yarar. Bunun sonucu olarak delillerin serbestçe değerlendirilmesi hâkimin takdir yetkisi anlamına gelir (Kılıçoğlu, 2011).

Hâkim, aksi yasal bir düzenleme bulunmaması halinde delilleri serbest iradesi ile değerlendirir. Ancak ispatın kesin delillerle yapılması zorunluluğu bulunması halinde, hâkim kesin delillerle açıkça bağlıdır. Bu nedenle hâkim yasaların izin verdiği imkân dahilinde sınırlı bir değerlendirme hakkına sahiptir (Yıldırım, 1990). Ancak bu durum hâkimin uzman görüşünü değerlendirmeyeceği ve göz ardı edeceği şeklinde yorumlanmamalıdır. Hâkimin, uzman görüşünü hüküm verirken göz önünde bulundurması gerekmektedir (Pekcanitez, 2009).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 119 f (1) -g Maddesi ve 25. Maddesi birlikte değerlendirildiğinde, hâkimin uzman görüşü dışındaki diğer yasal nedenlere göre değerlendirme yapıp yapamayacağı tartışmaya açıktır. Bir görüş, tarafların dilekçelerinde sundukları hukuki sebeplerden başka, hâkimin hukuki sebepleri göz önünde bulunduramayacağı yönündedir (Oğuzman, 2006).

Ceza Muhakemesi Hukukunda karar mercilerinin elde edilen delillerden bir kanaate varması ve bu kanaati hükümlerine esas almasına Delillerin

Değerlendirilmesi denir. Yapılacak soruşturma sonucunda savcı elde ettiği delillerden yola çıkarak dava açılmasını isteyecek ya da reddedecektir. Kovuşturma aşamasında hâkim de delillerden çıkarılan sonuca göre hüküm verecektir. Ceza Muhakemesi Kanunu 217/1. Maddesi “hâkim kararlarını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edilir” düzenlemesini içermektedir. Bu ilkenin savcılar için de geçerli olduğunun kabulü gerekmektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 171. Maddesi etkin pişmanlık koşullarının ya da kişisel cezasızlık hallerinin varlığı durumunda kamu davası açma yetkisi verdiği için bu ilkenin savcılar için de geçerli olduğunu söylemek mümkün olacaktır (Öztürk, 2018).

2. Ceza Muhakemesi Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Uzman Görüşü

2.1. Uzman Görüşünün Ceza Muhakemesi Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Düzenlenişi ve Kapsamı

2.1.1. Genel olarak

Uzman Görüşü 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Bilirkişi Raporu ve Uzman Mütalaası" başlıklı 67/6 maddesinde düzenlenmiştir. Madde "Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafî veya kanuni temsilcisi yargılama konusu olayla ilgili olarak veya bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere ya da bilirkişi raporu hakkında uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler" şeklinde düzenlenmiştir.

Aynı Kanun'un "Çağrılması reddedilen tanığın ve uzman kişinin doğrudan mahkemeye getirilmesi" başlıklı 178. Maddesi "Mahkeme başkanı veya hâkim, sanığın veya katılanın gösterdiği tanık veya uzman kişinin çağrılması hakkındaki dilekçeyi reddettiğinde, sanık veya katılan o kişileri mahkemeye getirebilir. Bu kişiler duruşmada dinlenir. Ancak, davayı uzatmak amacıyla yapılan talepler reddedilir." düzenlemesini,

Kanun'un 63. Maddesi "Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re'sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcinin istemi üzerine karar verilebilir. Ancak, genel bilgi veya tecrübeyle ya da hâkimlik mesleğinin gerektirdiği hukukî bilgiyle çözümlenmesi mümkün olan

konularda bilirkişiyeye başvurulamaz. Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, hukuk alanı dışında ayrı bir uzmanlığa sahip olduğunu belgelendirmedikçe, bilirkişi olarak görevlendirilemez. (2) Bilirkişi atanması ve gerekçe gösterilerek sayısının birden çok olarak saptanması, hâkim veya mahkemeye aittir. Birden çok bilirkişi atanmasına ilişkin istemler reddedildiğinde de aynı biçimde karar verilir. (3) Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı da bu maddede gösterilen yetkileri kullanabilir” düzenlemesini içermektedir.

Görüleceği üzere, söz konusu maddeler birlikte değerlendirildiğinde ceza muhakemesi açısından uzman mütalaasının bilirkişi kurumu ile aynı hükümlere tabi olduğu söylenebilecektir. Ceza yargılamasında yargılamaya konu olayla ilgili olması, bilirkişi raporunun hazırlanması aşamasında değerlendirilmek üzere ve bilirkişi raporu hakkında uzman mütalaası alınması mümkündür. Bu yargılama sisteminde mahkeme dilediği zaman uzmanı dinleyebileceği gibi tarafların talep etmesi halinde de uzmanın duruşmaya çağırılması mümkün olabilecektir (Küçükgüngör, 2005).

Ceza muhakemesi yargılaması uzman görüşü kavramını getirerek yargılamanın adil ve hızlı yapılmasını amaçlamıştır. Böylece hem savunma hakkının kullanılması imkânı getirilmiş hem de maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ilkesine daha çok yaklaşımış olmaktadır. Bunun yanında bilirkişilik ödeneklerinin cüzi olması nedeniyle bilirkişilik yapmayı tercih etmeyen alanında uzman kişilerin yargılamaya katkıda bulunmasını sağlamaktadır. Ayrıca iş yükü ve zaman azlığı nedeniyle yeteri kadar özenli hazırlanamayan bilirkişi raporlarının diğer bir uzman raporuyla mahkemeye yardımcı olmasını sonuçlamaktadır (Durmaz, 2015).

Taraflar bilirkişi raporu alınmadan önce bu raporun değerlendirilmesi

amacıyla uzman mütalaasına başvurabileceği gibi bilirkişi raporu düzenlendikten sonra da uzman mütalaası alınması yolunu tercih edebilecektir (Durmaz, 2015).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda açık bir düzenleme olmamasına rağmen soruşturma aşamasında cumhuriyet savcısının da uzmanı dinleme imkânı bulunmaktadır (Öntan, 2011).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda 2011 yılında yapılan değişiklikle kanunun 293. Maddesinde uzman mütalaası düzenlenmiştir.

“(1) Taraflar, dava konusu olayla ilgili olarak, uzmanından bilimsel mütalaa alabilirler. Sadece bu nedenle ayrıca süre istenemez.

(2) Hâkim, talep üzerine veya resen, kendisinden rapor alınan uzman kişinin davet edilerek dinlenilmesine karar verebilir. Uzman kişinin çağrıldığı duruşmada hâkim ve taraflar gerekli soruları sorabilir.

(3) Uzman kişi çağrıldığı duruşmaya geçerli bir özrü olmadan gelmezse, hazırlamış olduğu rapor mahkemece değerlendirmeye tabi tutulmaz.”

Uzman görüşü Türk hukukunda ceza yargılaması sürecinde uygulanmakta iken medeni usul yargılamasında yasal düzenlemeye Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293. Maddesi ile kavuşmuştur. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 67. Maddesinde uzman görüşü “Uzman Mütalaası” olarak düzenlenmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293. Maddesinde düzenlenen uzman görüşünün Ceza Muhakemesi Kanunu 67. Maddesinde düzenlenen Uzman Mütalaası düzenlemesine paralel olduğu Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293. Maddesi gerekçesinde ifade edilmiştir. Ancak, Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenen uzman görüşü ile, Hukuk Muhakemeleri

Kanununda düzenlenen uzman görüşü bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Uzman Görüşü, Ceza Muhakemesi Kanununda bilirkişilik kurumunun bir başka türü olarak ele alınmıştır (Centel, 2014). Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanununda uzman görüşünün, bilirkişilik kurumundan farklı bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir. Bu husus Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293. Maddesinin gerekçesinde yer almaktadır. Buna ek olarak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemesinde uzman görüşüne sadece taraflar başvurabilirken, Ceza Muhakemesi Kanunu düzenlemesinde uzman görüşüne soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısı da kendiliğinden da başvurmaya yetkilidir. Yine, uzman görüşü Ceza Muhakemesi Kanununda bilirkişi raporu ile benzer hukuki niteliği sahiptir (Centel, 2014). Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanununda uzman görüşünün bilirkişi raporundan farklı bir hukuki niteliği bulunmaktadır ve delil niteliği de doktrinde tartışmalıdır (Alangoya, 2011).

2.1.2. Uzman

2.1.2.1. Genel olarak

Hâkimin bilimsel ve teknik bilgi gerektiren anlaşmazlıklarda, kendiliğinden veya taraflardan birinin istemiyle bilirkişi incelemesi yoluna başvurması mümkündür (Alangoya., 2011). Dava tarafları Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293. Maddesi uyarınca, bilimsel ve teknik bilgiye ihtiyaç duymaları halinde talep ve savunmalarını destekleyebilecek nitelikte uzman kimselerden de görüş alabilmektedir. Uzman görüşü aynı zamanda dava konusunda hâkime yardımcı olmaktadır (Akil, 2011).

Türk Hukukunda Uzman, çeşitli şekillerde adlandırılmaktadır. Taraf bilirkişisi (Demirkapı, 2003), Uzman Tanık (Akil, 2011), Özel Bilirkişi (Pekcanıtez,

2009), teknik müşavir, (Öntan, 2011) bunlardan bazılarıdır. Ancak her ne kadar söz konusu kavramlar “uzman” kavramına seçenek olarak kullanılmakta ise de aralarında bir ayırım bulunmaktadır. Taraf bilirkişi tanımlaması uzmanın “bilirkişilik” özelliğini vurgulamaktadır. Yine tanık uzman kavramı, uzmanın “tanıklık” özelliğini vurgulamaktadır.

Uzman görüşüne özel veya teknik alanlarda bulunan bilgisi nedeniyle başvurulmaktadır. Bu nedenle, uzmanın sahip olduğu bilginin, tarafların ve üçüncü şahısların bilgisinden daha üstün nitelikte bilgiye sahip olması beklenir (Sarisözen, 2014). Uzmanlığın edinilmesi, alınan eğitimle mümkün olabileceği gibi iş hayatında elde edilen tecrübeyle de elde edilebilir (Demirkapı, 2003). Uzmanın yetkinliği konusunda karar verme yetkisi mahkemeye aittir. Mahkeme bilirkişilikte de aynı yetkiye sahiptir (Sarisözen, 2014).

Uzman, taraflarca atanır ve atanması belirli bir sayıya tabi değildir (Yılmaz, 2013). Taraflar istedikleri sayıda uzman görüşü alabilir. Bu konuda kısıtlayıcı herhangi bir yasal düzenleme getirilmemiştir (Pekcanitez, 2009). Taraflar, dilerlerse dava açılmadan önce uzman görüşüne başvurabilecekleri gibi dilerlerse davanın devamı sırasında da uzman görüşüne danışabilirler. Fakat, uzman görüşüne başvurulması yargılama süresinin uzamasına neden olmamalıdır (Sarisözen, 2014).

Sözleşme serbestisine uygun olarak uzmanın tarafların görüş istemini kabul etme veya reddetme hakkı bulunmaktadır. Uzmanın, kendisinden görüş istenen dava konusuyla ilgili bilgi alma hakkı bulunmaktadır. Yine uzman, kendisinden görüş talep eden taraftan elinde bulunan belgeleri, dava dosyasını ve yardım talep eden taraftan ücret isteme hakkı bulunmaktadır. Uzmanın bilirkişi incelemesinde olduğu

gibi davanın diğer yanına karşı herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır (Pekcanitez, 2009).

Uzmana ödenecek ücret, uzman ve başvuruda bulunan taraf arasında belirlenmektedir (Sarısözen, 2014). Uzman ücretinin yargılama gideri olarak değerlendirilmesi ve yargılama sonunda haksız çıkan tarafça karşılanıp karşılanmayacağı konusu da tartışmalıdır. Bir görüş, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323/1-h maddesinde yer alan "belirli bir sayıya tabi olmama" düzenlemesi gereği uzman ücretinin haksız çıkan tarafça karşılanması gerektiğini ileri sürmektedir (Pekcanitez, 2011). Çoğunluğun kabul ettiği görüş ise yargılamada haksız çıkan tarafın uzman ücretini ödemek zorunda olmadığı yönündedir (Karlı, 2012). Kanaatimizce de yargılamada bilirkişi incelemesine başvurma hakkı olan tarafın ayrıca başvurduğu uzman görüşü ücretini yargılama gideri olarak talep edememesi yerinde olacaktır. Bununla birlikte uzman görüşüne başvuran tarafın ödenecek ücreti uzmanla birlikte serbestçe belirlediği dikkate alındığında bu ücretin yargılama sonunda haksız çıkan tarafa yükletilmesinin yerinde bir çözüm olmayacağı da ileri sürülmektedir (Sarısözen, 2014). Uzman görüşünün, mahkeme tarafından değerlendirmeye alınacağı, tarafların mutabık olması halinde uzman raporunun bilirkişi raporu niteliğinde olacağı ve bu nedenle yargılama gideri sayılması gerektiği yönünde de bir görüş mevcuttur (Sarısözen, 2014). Diğer bir görüş, uzman görüşü almanın zorunlu olduğu hallerde ve dava tarafının sadece uzman görüşü ile kendini savunabileceği durumlarda, uzmana ödenecek ücretin yargılama gideri olarak sayılması ve yargılama sonunda haksız çıkacak taraf üzerinde bırakabileceği gerektiği yönündedir (Pekcanitez, 2009).

2.1.2.2. Uzmanın nitelikleri

Yasada uzmanın niteliklerine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak teknik ve özel görüşüne başvurulmuş uzmanın bağımsız ve tarafsız olması gerekmektedir. Daha önce de ifade edildiği üzere yargılama sürecinin idaresi ile görevlendirilmiş bulunan hâkimin, uzmanın bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda inceleme yapma yetkisi bulunmalıdır (Sarisözen, 2014).

Her şeyden önce uzman, görüşüne başvurulmuş konuda yetkin ve bilgili olmalıdır (Pekcanitez, 2009). Yeterli uzmanlığa sahip olmayan veya bilgi eksikliği olan kimselerin görüşleri karar verirken hâkim tarafından dikkate alınmamalıdır. Bu nedenle raporda, uzmanın kimliği, kariyeri, unvanı, uzmanlık alanı ve uzman görüşü verilen konudaki çalışmaları yer almalıdır (Sarisözen, 2014).

Uzmanın ayrıca bağımsız, tarafsız ve objektif olması gerekmektedir (Sarisözen, 2014). Uzmanın vermiş olduğu görüşün tutarlı olması, mantığa ve bilimsel gerçeklere uygun olması ve gerekçeli olması gerekmektedir (Yıldız, 2006). Ayrıca uzmanın görüş talebinde bulunan taraftan görüşü karşılığında ücret almasının bağımsızlığını ve tarafsızlığını etkilememesi gerekliliği bulunmaktadır (Dönmez, 2007).

Bilirkişinin bağımsız ve tarafsız olması ilkesinin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 67. Maddesi düzenlemesi kapsamında uzman mütalaası açısından da geçerli olması gerektiği ifade edilmektedir. Uzmanların görüş bildirmek için taraftan ücret alıyor olması onun bağımsız ve tarafsız olması yükümlülüğünü kaldırmamaktadır. Yargıtay kararlarında da uzmanın tarafsızlığı üzerinde durulmuştur (Özdemir, 2013).

Bu konuda bir görüş uzmanının görüş bildirirken taraflardan birinden ücret alması nedeniyle bilirkişiye getirilen tarafsızlık yükümlülüğünün uzman açısından da geçerli olduğunu söylemenin güç olacağını ifade etmektedir. Buna rağmen uzmanın olayın farklı bir yönüne dikkat çekmek ve bilirkişi raporundaki eksiklikleri tamamlamak adına uzmanlık verilerine ve bilimsel ve mantıki yaklaşımla tarafsız görüş bildirmesi gerektiği ifade edilmektedir (Öntan, 2011).

Uzmanın duruşmada dinlenilmesi, davanın taraflarının hâkimin izni ile doğrudan soru sorabilmeleri, hâkimin ve taraf vekillerinin herhangi bir aracı olmaksızın soru sorabilmesi doğrudanlık ilkesi sonucudur ve uzmanın tarafsızlığı ilkesinin gerçekleşmesine katkı sağlar (Arslan, 2012).

2.1.2.3. Uzmanın yükümlülükleri

Uzmanın rapor hazırlama, mahkemece duruşmaya davet edilmesi halinde duruşmaya icabet etme, görüş bildirme, gerçek beyan verme ve lehinde duruşmaya katıldığı tarafın sırrını açıklamama gibi yükümlülükleri bulunmaktadır (Sarısözen, 2014). Uzmanın yemin yükümlülüğünün olup olmadığı tartışmalıdır.

Uzmanın görüş bildirme işini dikkatli ve şahsen yapma yükümlülüğü bulunmaktadır. Uzman ek olarak, kendisine verilen görüş bildirme görevine zamanında başlamakla ve devam etmekle, talepte bulunan tarafa yapmayı taahhüt içeriğe sahip uzman raporunu teslim etmekle yükümlüdür. Uzman mahkemece duruşmaya çağrıldığı takdirde, duruşmada hazır bulunmalı, görüşünü açıklamalı, taraflarca veya mahkemece yöneltilen soruları yanıtlamalıdır. Aksi takdirde uzman raporu mahkemece hüküm kurulması aşamasında değerlendirmeye alınmayacaktır (Sarısözen, 2014).

Uzmanın bir başka sözleşme yükümlülüğü de sır saklama yükümlülüğüdür. Sır kelimesinin anlamı, gizli tutulması gereken bilgi şeklinde tanımlanmaktadır (Yılmaz, 1996). Bir başka tanımlama olarak sır yalnızca bilgiye sahip olan kimsenin bildiği ve bu kimse tarafından kısıtlı bir çevre dışında başka kimselerle paylaşılmasını istemediği bilgidir (Arkun, 2010). Herkese açık veya herkes tarafından kolayca ulaşılabilen bilginin, sır olarak korunması söz konusu olamayacaktır (Arkun, 2010). Bunun yanında bir kimsenin mesleğine duyulan güvene dayanarak edindiği ve mesleği nedeniyle kendisiyle paylaşılan gizli bilgiler, o kişi açısından mesleki sırdır. Bu kimselerin mesleki sırlarını saklama yükümlülüğü bulunmaktadır. Belirtilen gerekçe ile, uzmanın da mesleğini ifa ederken veya mesleği nedeniyle edindiği sırları saklama yükümlülüğü bulunmaktadır (Dönmez 2007).

Uzman hem mesleğinin getirmiş olduğu sorumluluk hem de görüşüne başvuran tarafla yapmış olduğu sözleşme nedeniyle sır saklama yükümlülüğü altındadır (Arkun, 2007).

Ceza muhakemesi Kanunu'nda bilirkişilik kurumundan ayırt edilebilmesi için uzman kavramı kullanılmaktaysa da bu kimseler de asıl olarak bilirkişidir ve yükümlülük ve yetkileri açısından bilirkişiden farklı değillerdir (Durmaz, 2015).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 63. Maddesi hukuki konularda bilirkişiye başvurulamayacağını belirtmiş olup çözümü uzmanlığı gerektiren durumlarda bilirkişiye başvurulabileceğini belirtmiştir. Bu halde uzmanlık gerektiren hukuki meselelerde (uluslararası alanlar gibi) uzman görüşüne başvurulmasında bir sakınca bulunmamalıdır (Sevük, 2006).

Kanun, uzmana yemin etme yükümlülüğüne ilişkin bir düzenleme getirmemiştir. Ancak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu 271 maddesi bilirkişinin yemin etme yükümlülüğünü düzenlemiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 271. Maddesi yemin etme yükümlülüğünü düzenlerken bilirkişinin tarafsız ve objektif olmasını sağlamayı amaçlamıştır (Pekcanitez, 2009). Bu durum kanun tarafından kendisine yemin yükümlülüğü getirilmemiş olan uzmanın tarafsız ve objektif olması gerekliliğini ortadan kaldırmamaktadır. Uzman görüşüne ilişkin düzenlemenin getirilme gayesi, mahkemenin özel veya teknik konuda uzman birinin görüşüyle aydınlatılması ve hâkime bilgi sahibi olmadığı bir konuda yardım sağlamasıdır. Yargılamada uzman görüşüne ihtiyaç duyulması halinde mahkemeye sunulan uzman görüşünün göz ardı edilmesi ve bu yönde hüküm kurulması mümkün olamaz (Pekcanitez, 2009). Bu nedenle de yargılama sürecine ve sonucuna etki edecek uzman görüşünün bağımlı ve subjektif olması beklenemez. Açıklanan nedenlerle kanunun bilirkişiye yüklediği yemin etme yükümlülüğü bilirkişinin objektif olacağını kesin olarak sağlamayacağı gibi, kanunun uzmana yemin etme yükümlülüğü yüklememesi de uzman tarafından düzenlenen raporun taraflı ve subjektif olmasına neden olmayacaktır.

2.1.2.4. Uzmanın yetkileri

Uzman ücret alma, bilgi alma, görüşüne başvuran kimseye soru sorma, görüşüne başvuran kimse tarafından bilgisine sunulan dosya ve belgeleri inceleme hakkına sahiptir (Sarısözen, 2014).

Uzmanın görüş talep eden kimseye karşı yükümlülüğü görüş bildirmektir. Bu görüş karşılığında ücret alma hakkına sahiptir. Uzmanın ücret talep hakkı,

düzenlemiş olduğu raporun görüş talep eden tarafa teslim edilmesiyle doğacaktır. Zira borcun muaccel olması raporun teslimi ile mümkün olacaktır (Sarısözen, 2014).

Uzman, kendisinden hangi konuda görüş istendiği, ne gibi tespitlerde bulunmasının beklendiği, hangi verilerin analiz edileceği ve değerlendirileceği, davaya ilişkin olguların nelerden ibaret olduğu konularında ve dava dosyası ile ilgili bilgi ve belge talep etme yetkisine sahiptir. Uzman ayrıca, sunacağı raporla bağlantılı olarak gerek duyulması halinde görüş talebinde bulunan tarafa soru sorma yetkisine sahiptir (Dönmez, 2007).

Uzmanın dosya ve belge inceleme yetkisi, görüş talep eden tarafta bulunan dosya ve belgeleri inceleme yetkisidir. Uzman dosya aslını inceleme hakkına sahip değildir (Sarısözen, 2014). Kanaatimizce uzmanın dosya ve evrak aslı üzerinde inceleme yapma yetkisinin bulunması gerekmektedir. Zira görüş talep eden tarafın dosya ve evrak aslını temin etme hakkı bulunmaktadır. Bunun tarafça alınıp uzmana iletilmesi imkânı bulunmakta iken uzmanın doğrudan bu yetkiyi kullanamaması yerinde bir uygulama olmayacaktır. Kaldı ki görüş talep eden tarafın uzmana sehven eksik dosya ve belge vermesi, yargı kararını etkileyebilecek değerde olan uzman görüşünün eksik ve yanlış olması tehlikesini doğuracaktır.

2.1.2.5. Uzmanın duruşmaya çağırılması ve dinlenmesi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293. Maddesi hâkime, taraflardan birinin talebiyle veya kendiliğinden uzmanı duruşmada dinleme yetkisi vermektedir. Ayrıca hâkim ve davanın taraflarına uzmana gerekli olduğunu düşündükleri soruları sorma imkânı tanımaktadır Her ne kadar uzman görüşüne başvurulması uygulanagelmekte idiyse de uzmanın mahkemeye çağırılması ve mahkemede dinlenilmesi ile uzmana

soru yöneltmesi Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293. Maddesi düzenlemesi ile mümkün olabilmektedir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293/2 maddesi uyarınca hâkimin, uzmanın dinlenilmesine re'sen karar verme imkânı olduğu gibi tarafların da birbirinden bağımsız olarak uzmanın duruşmada dinlenilmesini talep etme hakkı bulunmaktadır. Doktrinde hâkimin, uzmanı duruşmaya çağırarak dinlemesi konusunda bir takdir hakkının bulunup bulunmadığı tartışma konusudur. Bir görüş, taraflardan birinin uzmanın duruşmada dinlenmesi konusunda talepte bulunması halinde hâkimin uzmanı dinlemesinin zorunlu olduğunu, bu konuda karar verme yetkisinin bulunmadığını ileri sürmektedir (Dündar, 2005). Doktrinde kabul gören diğer görüş, hâkimin tarafların uzmanın duruşmada dinlenilmesi talebini kabul veya red konusunda takdir yetkisinin bulunduğu yönündedir (Sarısozen, 2014). Bu görüşü savunanlar hâkimin yargılamanın yürütülmesinden sorumlu olduğunu ve bu nedenle de yargılamada yapılacak işlemlerde takdir yetkisi bulunduğunu ileri sürmektedir (Sarısozen, 2014).

Hâkimin, uzman raporunun açıklanması ve güvenilirliğinin denetlenmesi amacıyla uzmana yönlendirici soru sorma yetkisi bulunmaktadır (Sarısozen, 2014). Kanun ayrıca hâkime ve taraf vekillerine uzmana doğrudan soru yöneltmesi imkanını tanımaktadır. Taraflar ise ancak hâkim vasıtasıyla uzmana soru yöneltebileceklerdir (HMK m. 152). Taraf vekillerine uzmana doğrudan soru sorma hakkı verilerek, uzman raporunda görülen hataların veya çelişkilerin ortadan kaldırılmasını sağlama ve şüphelerin giderilmesine imkân tanıma amacı güdülmüştür (Dönmez, 2007). Ayrıca bu yöntemle uzmana, vermiş olduğu görüşünü hâkime açıklama imkânı da

verilmiş olmaktadır. Bunun yanında taraflara da uzman görüşünün tarafsızlığı ve güvenilirliği konusunda bir fikir edinme imkânı sağlamaktadır (Arslan, 2012).

Uzmana, uzmanlığının niteliklerine sahip olup olmadığı, raporunun hangi verilere dayandığı, görüşünü içeren raporu hangi yöntemlerle hazırladığına dair sorular sorulabilecektir (Sarısözen, 2014). Bunun yanında Uzmana istinabe yoluyla da soru yöneltilebilmesi mümkündür. Bu durum Türk Hukukunda düzenlenen doğrudandık ilkesi ile çelişkili bir hal yaratacaktır. Bu nedenle mahkemenin istinabe yöntemine başvurmak yerine, Hukuk Muhakemeleri Kanunu 149/2 maddesi uyarınca, uzmanın sesi ve görüntüsünün duruşma salonuna aktarılması daha uygun olacaktır (Yıldız, 2006).

Uzmana sorulabilecek soru sayısı ile ilgili bir sınırlama bulunmamaktadır. Ancak, hâkim sorulara itiraz edilmesi durumunda, uzmana soru sorulup sorulamayacağına karar verme yetkisinde sahiptir (HMK m. 152).

Duruşmaya dinlenilmek üzere çağrılan uzmanın geçerli mazereti olmadan duruşmaya katılmaması halinde hazırladığı rapor mahkeme tarafından değerlendirmeye alınmaz (HMK m. 293/3). Böyle bir yaptırımın sebebi raporda bulunan şüphelerin kaldırılmamış olmasıdır.

Türk yargılamasında uzmana çapraz soru sorulabileceği ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak çapraz soru sorulmasını engelleyici bir düzenleme de mevcut değildir. Buradan uzmana çapraz soru sorulabileceği sonucuna varılabilecektir (Sarısözen 2014). Üzerinde durulması gereken konu sorulacak çapraz soruların üzerinde ciddi bir çalışma yapılmış olması gerekliliğidir (Sarısözen, 2014).

Uzmanın davada tanık olarak dinlenmesi mümkündür. Bunun için dava taraflarının talebinin bulunması yeterlidir (Akil, 2012). Tanık olarak dinlenmesi uzman yerine başka bir kimsenin tanıklığına başvurulması imkanının olmaması halleri için geçerlidir. Zira uzman dava konusuna ve uzmanlık alanına göre gözlem ve değerlendirmelerini mahkemeye sunmaktadır (Ünver, 2014). Uzmanın tanıklığına başvurulması görüş verdiği konuda ve tespitlerde değişiklik olması ve bu konuda başkaca inceleme ve keşif imkânı olmaması hallerinde mümkün olabilecektir. Uzmanın buradaki tanıklığı görüşüne değil görgüsüne ilişkin olacaktır (Pekcanitez, 2009). Bu halde uygulanması gereken hükümler tanıklığa dair olmalıdır (Ünver, 2014).

Ceza Muhakemesi Kanunu uzman görüşü ile ilgili düzenlemelere bilirkişilik ile aynı madde altında yer vermiştir. Bu nedenle bilirkişi ile raporu ile benzer düzenlemelere tabidir. Ceza yargılamasında bilirkişilere savcı, vekil veya müdafinin doğrudan soru sorma hakkı bulunmaktadır. Uzman kimsenin özel ve teknik bilgiye sahip olması nedeniyle sorulacak soruların hazırlanmasında alanında uzman başka bir kişiden destek almak çapraz soru soracak taraf açısından faydalı olacaktır. Uzmana sorulacak sorular kesin ve doğrudan olmalıdır. Sorulacak soruların bilirkişinin uzmanlık alanına ilişkin olması gerekmektedir (Dönmez, 2019).

2.1.2.6. Uzmanın cezai ve hukuki sorumluluğu

Uzmanın sorumluluğuna Hukuk Muhakemeleri Kanununda yer verilmemiştir. Uzmanın sorumluluğu sözleşmeye dayalı sorumluluktur (Pekcanitez, 2009). Bu halde uzmana karşı açılacak davalarda haksız fiile ilişkin hükümler uygulanacaktır (Sarisözen, 2014).

Uzman raporunun taraflı ve sübjektif olması ya da gerçeğe aykırı olması halinde uzmanın cezai sorumluluğuna gidilip gidilemeyeceği tartışmalıdır. Belirtilen özellikleri içeren bir rapor düzenlenmesi durumunda uzmanın cezai sorumluluğuna gidilebileceğine dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen gerçeğe aykırı beyan suçunun unsurları uzmanın cezai sorumluluğunu sağlamamaktadır. Zira gerçeğe aykırı beyan suçunu kimlerin işleyebileceği kanunda açıkça belirtilmiştir. Ceza hukukunda bulunan kıyas yasağı nedeniyle Türk Ceza Kanunu'nda 276. Maddesi ve 272. Maddesinde yer alan bilirkişinin ve tanığın ceza sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerin uzman açısından uygulanabilmesi mümkün değildir. Ancak uzmanın “tanık uzman” olarak TCK 272. Maddesi ile düzenlenen yalan tanıklık suçu kapsamında ceza alması mümkündür (Ünver, 2014).

Gerçeğe aykırı olarak rapor sunan veya beyanda bulunan bilirkişi ile gerçeğe aykırı beyan sunan tanık adalete duyulan inancı ve güveni sarsacaktır. Bu nedenle de hukuka ve kanuna aykırı bu davranışlarının cezalandırılmaya değer olduğunun kabulü gerekmektedir (İçer, 2012). Benzer durum her ne kadar bilirkişi raporu ile aynı etkide olmasa da uzman görüşü için de geçerli olmalıdır. Zira Uzman görüşü de bilirkişi raporu gibi hâkimin vereceği karara yardımcı olmaktadır ve mahkemece verilecek kararda dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla, gerçeğe aykırı, taraflı ve sübjektif beyanda bulunan ya da rapor sunan uzmanın Türk Ceza Kanunu 276. Maddesi ve 272 maddesi gereği cezalandırılması gerekecektir. Ancak gerçeğe aykırı beyan veya rapor sunan uzmanın cezalandırılmasına ilişkin bir düzenleme getirilmesi söz konusu belirsizliğin giderilmesine daha çok katkı sağlayacaktır.

2.1.3. Uzman görüşü

2.1.3.1. Genel olarak

Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293 maddesi taraflara bilimsel ve teknik alanlarda uzman kimseden bilimsel görüş alabilme imkânı getirmiş ve taraflara ileri sürmüş oldukları iddiaları ve savunmaları bu görüş ile destekleme fırsatı sunmuştur. İddia ve savunmalarını alanında uzman üçüncü bir kişinin görüşüyle güçlendirmek isteyen taraflar dava öncesinde uzman görüşüne başvurabilecektir. Ancak dilerse davanın açılmasını takip eden süreç içerisinde de bilimsel ve teknik konulardaki eksiklikleri giderebilmek için uzmanından görüş talep edebileceklerdir. Taraflar diğer tarafın sunmuş olduğu uzman görüşüne karşı olarak da uzman görüşüne başvurabilirler. Benzer durum bilirkişi raporu için de geçerlidir. Taraflar bilirkişi raporunun eksik veya hatalı düzenlendiği iddiasını ispatlamak, iddia ve savunmalarını güçlendirmek gayesiyle de uzman görüşünden yararlanabilirler. Uzman görüşünden yararlanılması taraflara hâkimden süre isteme hakkı vermez. Hâkim de taraflara uzman görüşü almaları için süre veremez, yargılamayı erteleyerek yargılama sürecinin uzamasına sebep olamaz (Pekcanitez, 2009).

Uzman görüşü mahkemeye yazılı olarak ve bir rapor halinde sunulmalıdır (Çayan, 2013). Ancak bu rapor mahkemeye hitap ederek hazırlanmış olmamalıdır. Uzmanın söz konusu raporu kendisinden talepte bulunan kimseye hitaben hazırlanmış olması gerekmektedir (Küçükgüngör, 2005). Ancak Uzman raporunun mahkemeye doğrudan uzman tarafından sunulmasının mümkün olamayacağını ayrıca belirtmekte fayda vardır. Uzman görüşü talep eden taraf uzman raporunu dosyasına sunulmak üzere mahkemeye teslim eder (Küçükgüngör, 2005). Yasal düzenlemede uzman

raporu içeriğinin ne şekilde olması gerektiğine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle Hukuk Muhakemeleri Kanunu 279 maddesinde konu edilen bilirkişi raporuna ilişkin yasal düzenleme doğrultusunda uzman raporunun hazırlanması yerinde bir uygulama olacaktır (Çayan, 2013). Uzman raporu, uzmanın hangi konularda görevlendirildiği, hangi maddi olayların incelendiği, ulaşılan sonuçların neler olduğu, elde edilen sonuçlar arasında görüş farklılığı olması halinde bu farklılıkların neden kaynaklandığı gibi konuları, raporun tarihini ve uzman imzasını içermelidir. Uzmanın yetkinliğinin denetlenebilmesi için düzenlenen uzman raporunda uzmanın kariyerine, unvanına ve dava konusuyla ilgili olarak çalışmaları mevcutsa çalışmalara ilişkin bilgilerin bulunması yerinde bir uygulama olacaktır (Sarısözen, 2014). Uzman raporunun mahkemeyi ve tarafları tatmin edici nitelikte, güvenilir, tutarlı, bilime ve bilimsel gerçekliğe dayalı ve gerekçesinin hüküm kurmaya elverişli olması gerekmektedir. Ayrıca raporda, raporun anlaşılabilirliğine ve kontrol edilebilirliğine engel olmayacak şekilde basit bir dil kullanılması gerekmektedir (Sarısözen, 2014).

Mahkemeye sunulmasından sonra uzman raporuna diğer tarafın itiraz edip edemeyeceği konusu tartışmalıdır. Bir görüş, diğer tarafça uzmana raporuna itiraz edilemeyeceği ancak uzmanın doğrudan soru sormak suretiyle dinlenebileceği ve görüşünü açıklamasının mümkün olabileceği yönündedir (Sarısözen, 2014). Diğer bir görüş, uzman raporu ile ilgili olarak uzmandan açıklama istenebileceği gibi mahkemeye sunulan uzman raporuna itiraz edilebileceğini ileri sürmektedir. Zira tarafların teknik ve bilimsel konularda uzman görüşüne karşı başka bir uzman görüşü alabilmesi her zaman mümkün olamamaktadır. Bu halde uzman raporunun değerlendirilmesi için bilirkişiye başvurulabilmesi ancak taraflara uzman görüşüne

karşı itiraz hakkının verilmesiyle mümkün olabilecektir (Pekcanitez, 2009).

2.1.3.2. Uzman görüşüne başvurulabilecek konular

Uzman görüşü, yalnızca davanın konusu ile ilgili olması kaydıyla ve bilimsel, teknik uzmanlık gerektirmesi şartıyla alınabilecektir (HMK m. 293/1). Bilimsel bilgi, belirli bir disiplinin araştırma sonuçlarına dair bilgidir. Teknik bilgi ise, pozitif bilim tarafından elde edilen verilerin uygulanmasına imkân sağlayan bilgidir (Arslan, 1987).

Hukuki konularda uzman görüşüne başvurulup başvurulamayacağı doktrinde tartışmalıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nu 266 maddesi hukuki konularda bilirkişi görüşüne başvurulamayacağını açık bir şekilde düzenlemiştir. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293 madde uzman görüşü konusunda herhangi bir düzenleme ve sınırlama getirmemiştir. Diğer bir görüş, tarafların maddi olaylarda ve hukuki olaylarda uzman görüşüne başvurmasının mümkün olduğu yönündedir (Akil, 2012).

Ceza yargılamasında hâkimin hukuki meselelerde uzman görüşüne başvurmasına engel olacak bir düzenleme bulunmadığından hâkimin hukuki konularda uzmana başvurması imkânı bulunmaktadır (Durmaz, 2015).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 119 f. (1) Maddesi ile getirilen düzenleme tarafların dilekçelerinde hukuki sebebi bildirmesi gerektiği şeklindedir. Hukuki sebep bildirilmesi Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında zorunlu bir unsur olmamakla beraber dilekçeler aşamasında dilekçelerin de önemli bir unsurdur. Bu nedenle, uzman görüşü tarafların dayandıkları hukuki sebeplerin haklılığı ve uygulanabilirliği konusunda taraflara açıklama imkânı sunmaktadır (Özekes, 2003).

2.1.3.3. Uzman görüşü ve hukuki niteliği

Uzman raporunun hukuki niteliğinin belirlenmesi doktrinde tartışılmıştır. Bir görüş tarafların sunmuş olduğu uzman görüşünün, bilirkişi raporunun delil olarak değerlendirilmesinde olduğu gibi delil olarak değerlendirilemeyeceği, ancak yazılı belgeye dayanan beyan sunumu olabileceği kanaatindedir (Akil 2011). Uzman görüşünün mahkemece delil olarak değerlendirilebilmesi için mahkemeye sunulan bu görüşün her iki tarafça kabul edilmesi gerektiği düşünülmektedir (Akil, 2011). Bu görüş ayrıca uzman görüşünün hukuki nitelendirmesinin “taraf beyanı” olması gerektiğini ileri sürmektedir. Zira uzman görüşünün delil olarak değerlendirilmesi tarafların ekonomik durumlarının farklı olması nedeniyle silahların eşitliği ilkesinin ihlalini teşkil edecek ve uzman görüşünün tarafsızlığı ilkesini zedeleyecektir (Karşlı, 2012). Bu görüşü destekleyen diğer bir görüş de uzman görüşünün tek başına delil olarak görülmesinin ve takdiri delil olarak değerlendirilmesinin mümkün olamayacağı yönündedir (Göksu, 2011).

Bir başka görüş ise uzman görüşü için takdiri delil nitelemesinde bulunmaktadır (Çayan, 2013). Bu nitellemenin gerekçesi olarak uzman görüşünün kanunda düzenlendiği kısım gösterilmektedir. Zira uzman görüşü Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun “ispat ve deliller” başlığı altında düzenlenmiştir (Çayan, 2013). Bu nedenle de uzman görüşünün kanunda düzenleniş yeri, amacı ve düzenlemeye verilen önem dikkate alındığında takdiri delil olarak değerlendirilmesi yerinde olacaktır (Öztek, 2014).

Başka bir görüşe göre, uzman görüşü takdiri delil olmadığı gibi taraf beyanı da değildir. Yalnızca hâkime delillerin değerlendirilmesi açısından yardımcı olan bir

araçtır ve bu haliyle bilirkişi raporuyla benzerlik göstermektedir (Sarisözen, 2014).

Türk Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında uzman görüşünün bilirkişi ile aynı nitelikte olduğu görüşü kabul görmektedir (Ünver, 2014). Uzman görüşünün hukuk ve ceza yargılama sisteminde hukuki niteliği değerlendirilirken Ceza Muhakemesi Kanunu 67 maddesinde bilirkişi raporuyla aynı başlık altında düzenlendiği göz ardı edilmemelidir.

Görüşümüze göre, kanunda düzenlendiği yer de dikkate alındığında uzman görüşü takdiri delil olarak değerlendirilmelidir.

2.1.3.4. Uzman görüşü ve değerlendirilmesi

Mahkeme uzman görüşünün karara esas alınıp alınmayacağı konusunda hâkim takdir yetkisine sahiptir. Fakat bu takdir yetkisi uzman görüşünü değerlendirmeden karar verebileceği anlamına gelmemektedir. Hâkim uzmanın sunmuş olduğu raporu karar vermeden önce mutlaka değerlendirmelidir (Pekcanitez, 2009). Bu değerlendirme bilirkişi raporu için kanunda belirtilen kıstaslar esas alınarak yapılmalıdır. Ayrıca hâkim uzman raporunu hükme esas almaması halinde bunun gerekçelerini belirtmelidir (Sarisözen, 2014).

Hâkimin bilirkişi raporu alınması yoluna başvurmadan önce sadece uzman görüşüne göre karar tesis edip edemeyeceği tartışılmıştır (Akil, 2011). Bilirkişi raporu alınmaksızın uzman görüşünün hükme esas alınması konusunda tarafların mutabık olmaları halinde mahkemece uzman raporunun hükme dayanak olarak gösterilmesi mümkündür (Akil, 2011). Ancak taraflardan herhangi biri tarafından uzman görüşüne itiraz edilmesi durumunda hâkimin bilirkişiden rapor alması yerinde

bir uygulama olacaktır (Çayan, 2013). Benzer durum davacı ve davalı tarafın ayrı ayrı uzman görüşü sunması halinde de geçerlidir ve hâkimin bilirkişi görüşüne başvurması gerekmektedir (Pekcanitez, 2009). Tarafların sunmuş olduğu uzman raporu ile hâkimin bilgisine başvurduğu bilirkişi raporunun birbiriyle çelişmesi halinde mahkemenin yeni bir bilirkişi ataması yerinde bir uygulama olacaktır (Sarisözen, 2014). Bilirkişinin düzenlemiş olduğu rapora karşı taraflardan birinin uzman görüşünden faydalanması durumunda hâkim her iki raporu birlikte değerlendirmelidir. Hâkim Bilirkişi raporunun doğru olduğu kanısına varırsa bilirkişi raporunu hükme esas almalıdır. Hâkim düzenlenen bilirkişi raporunda eksik hususların veya hataların bulunduğu kanısında varacak olursa uzman görüşünü esas almak yerine mutlaka yeni bir bilirkişi görüşüne başvurmalıdır (Akil, 2011).

Mahkemece tarafların sunmuş olduğu uzman görüşünün yargılamada dikkate alınmamasının veya uzman görüşü değerlendirilmeksizin hüküm tesis edilmiş olmasının ve bu hükmün kesinleşmiş olmasının Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 275. Maddesi gereğince Yargılamanın iadesi koşullarını sağlayıp sağlamayacağı doktrinde tartışılmıştır. Mevzuatta yargılamanın yenilenmesi şartları sayılmış olup bu sebepler sınırlı sayıda. Tarafların kanunda düzenlenen sınırlı şekilde sayılan sebepler haricinde yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna başvurusu imkânı bulunmamaktadır (Alangoya, 2011). AİHM tarafından verilen kesinleşmiş bir ihlal kararı bulunması halinde yargılamanın yenilenmesi kanun yoluna başvurulma imkânının olabileceği söylenebilecektir.

2.2. Uzman Görüşü ile Bilirkişi İncelemesi Arasındaki Benzerlikler ve Farklar

2.2.1. Bilirkişi kavramı ve hukuki niteliği

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 266 Maddesi çözümlenecek konun, hukuki düzenleme dışında kalan, özel veya teknik bilgi gerektirmesi durumunda kendisinden görüş bildirmesi beklenen kişileri bilirkişi olarak adlandırmaktadır. Bilirkişi, hâkimin özel ve teknik konularda bilgisinin yeterli olmadığı durumda inceleme yaparak ve çıkan sonuçları mahkemeye sunarak hâkime yardımcı olmaktadır (Kuru vd., 2014).

Özel ve teknik bilgiler ışığında sonuca varılması bir olay tespiti şeklinde de tezahür edebilir (Alangoya, 2011). Özel ve teknik bilgilere gereksinim olup olmadığına hâkim kendisi karar verecektir (Alangoya, 2011) Fakat yasa bilirkişiye müracaat edilmesi gerektiğine hükmettiği takdirde mahkemenin bilirkişiye müracaat etmesi mecburidir (Kuru 2014). Aynı zamanda herkesçe bilinen, umumi bilgiler ve farklı meslek grupları ile ilgili konuları içermeyen, herkesçe kabul görmüş, elde edilebilirliği kolay bilgiler için de bilirkişiye müracaat edilmemesi gerekir (Alangoya, 2011). Hukuk Muhakemeleri Kanunu, hakimlik eğitimi ve mesleki bilgileri ile sağlanabilecek hukuki bilgiler için de bilirkişiye başvurulmaması gerektiği konusunda kesin bir yasaklama getirmiştir. Yüksek mahkemenin yerleşmiş içtihatları da bu yöndedir. Yüksek mahkeme, ulaşılabilirliği kolay olan hukuki konularda bilirkişiye başvurulmasının Anayasa hükümlerine de uygun olmayacağı düşüncesindedir (Alangoya, 2011).

Tarafların isteği üzerine bilirkişiye müracaat edilebileceği gibi mahkeme kendi isteğiyle de bilirkişi incelemesi yapılmasına karar verebilir. Hâkim bilirkişi

sayısını bir kişi olarak tayin edebilir. Hâkim lüzum gördüğü takdirde tek rakamlı birden çok bilirkişiden oluşan heyeti de bilirkişi olarak görevlendirebilecektir. Gerçek veya tüzel kişiler de bilirkişi olabilmektedirler (HMK m. 267). Bilirkişi listesi her yıl mahkemenin bulunduğu yargı çevresinin bağlı bulunduğu bölge adliye mahkemelerinin adalet komisyonları tarafından belirlenen listede yer alan kimseler arasından görevlendirilir. Ayrıca yapılan listelerde bilgisine danışılacak bilirkişi bulunmaması halinde hâkim, başka bölge adliye mahkemelerinde bulunan listelerden faydalanabilir (HMK m. 268/1). Eğer bu bölgelerde de aranılan uzmanlık alanı ile ilgili bilirkişi bulunamazsa liste dışından seçilecek bilirkişi de atayabilecektir. Hâkim görevlendirme yaparken kanunlarca yükümlü kılınan uzmanlara ilk olarak başvurmalıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 268/1 maddesi gereği Kamu görevlileri kendi bağlı oldukları kamu kurum ve kuruluşların ilgili dava dosyasında bilirkişilik yapamazlar (HMK m. 268/1).

Bilirkişinin bazı donanımlara sahip olması beklenmektedir. Her şeyden önce, bilgisinden faydalanacak bilirkişinin başvurulacak alanda yeterli mesleki bilgi ve tecrübeye sahip olması gerekmektedir (Kuru, 2009). Nitekim alanında uzman olmayan bilirkişilerin seçilmesi durumunda bu görevlendirmeye tarafların itiraz etmek hakkı bulunmaktadır. Bilirkişilerin taraf tutmayan ve yaşanan durumlara karşı objektif olmaları son derece önem arz etmektedir (Pekcanitez, 2011). Seçilen bilirkişinin doğru ve dürüst olması gerektiği konusuna Türk Medeni Kanunu 2 maddesinde yer verilmektedir. Yapılan bilirkişilik görevinin hiçbir baskı olmaksızın ve çıkar ilişkisi gözetilmeksizin yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda çalışmanın bilimsel ve bilgiler arası tutarlılık göstermesi de önemli bir husustur (Çayan, 2013).

Kural olarak görüşüne başvuru bilirkişinin bilirkişiliği kabul etmeme hakkı bulunmaktadır (Alangoya, 2011). Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu 268. Maddesinde ifade edilen bilirkişilik listesinde bulunanlar, resmi bilirkişiler, meslek ve sanat icrası için resmi olarak yetkilendirilenler sadece tanıklıktan kaçınma sebeplerine ve geçerli bir sebebe dayalı olarak bilirkişilik yapmaktan kaçınabilirler (HMK m. 270). Buna ilave olarak hakimler için geçerli olan yasak ve ret sebepleri aynı zamanda bilirkişiler için de geçerlidir. Fakat bilirkişilerce aynı dava dosyasında daha önce tanıklık yapılmış ise bilirkişisi olarak dinlenmesi ret sebebi oluşturmayacaktır.

Hakimlerce bilirkişinin görevlendirilmesi ara karar süreci ile mümkündür (Pekcanitez, 2011). Hâkim araştırmanın konusu ile ilgili bütün sınırları ve bilgileri tereddüte mahal bırakmayacak şekilde ortaya koymalıdır. Hâkim aynı zamanda bilirkişinin cevaplayacağı soruları ve raporun mahkemeye teslim tarihini belirlemelidir (HMK m. 273/1). Hâkime sunulacak raporun bilirkişisi tarafından hazırlanması ve sunulması için üç aylık süre tanınmıştır ve bu sürenin geçilmemesi gerekmektedir. Ancak bilirkişinin isteği üzerine görev veren hâkim gerekçesini göstererek bu süreyi üç ay daha uzatabilir (HMK m. 274/1). İstenilen rapor bilirkişisi tarafından belirlenen süre zarfında düzenlenerek teslim edilmezde bilirkişisi görevden alınabilir ve yerine başka bilirkişisi tayin edilebilir (HMK m. 274/1).

Bilirkişisi vazifesini yerine getirirken kanunun kendisine yüklediği yükümlülükler uymalıdır. Bilirkişilerin görevlerini ifa edebilmek için yemin etme zorunlulukları bulunmaktadır. Bu zorunluluk bilirkişilik listesine kayıt olurken yerine getirilmekte olup bilirkişinin görüş bildirdiği dosyalarda yeniden yemin

etmesi beklenmez. Ancak bilirkişilerin görevlendirme yazılarında öncesinde ettikleri yemine bağlı kalacakları ve bu yemine bağlı olarak tarafsız görüş bildirecekleri hatırlatılır (HMK m. 271). Bilirkişi Hukuk Muhakemeleri Kanunu 275. Maddesi gereği kendi uzmanlık alanı olmayan ve inceleme süresinde olayların açığa çıkmasında başka bir uzman desteğine ihtiyaç duyduğu takdirde veya görevi yapamayacağı durumunda ilgili hâkime bir hafta içerisinde bilgi vermek zorundadır (HMK m. 275). Bilirkişi verilen görevi şahsen yerine getirme zorunluluğundadır (HMK m. 276). Ayrıca bilirkişilik görevini yerine getirdiği esnada edindiği bilgi ve sırları saklı tutmalıdır. Bu bilgileri başka kişiler veya kendi faydasına kullanmaktan kaçınmalıdır (HMK m. 277).

Bilirkişinin kendisine verilen görev ile ilgili tereddüt yaşaması halinde mahkemeden bu tereddüdün kaldırılmasını isteme hakkı vardır. Bilirkişi, araştırması sırasında ihtiyaç dahilinde hâkimin onayıyla taraflardan bilgi alabilir. Bununla birlikte Hukuk Muhakemeleri Kanunu 278 Maddesi bilirkişinin incelemede bulunma gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda bu araştırmanın hâkim kararıyla yapılabileceğini düzenlemektedir.

Yapılan araştırmalar sonucunda bilirkişi görüşünü ve raporunu yazılı veya sözlü olarak hâkime sunmalıdır. Fikrin yazılı ya da sözlü olacağı konusu mahkemece belirlenecektir.

Eğer hâkim, bilirkişi görüşünün sözlü şekilde açıklanmasını uygun görürse bilirkişinin yorum ve görüşleri imzası ile birlikte tutanağa kaydedilir. Mahkemece bilirkişi görüşünün bir kurul nezdinde alınmasına karar verilmesi halinde, bilirkişilerin inceleme konusunu müzakere etmeleri, ortaya çıkan fikri tutanağa

geçirmeleri beklenir ve tutanağa tüm bilirkişilerin imzası alınır. Mahkemece bilirkişi görüşünün yazılı şekilde sunulmasına karar verilmesi halinde, düzenlenecek raporda, tarafların adı ve soyadı, düzenlenen belgenin tarihi, bilirkişinin veya diğer bilirkişilerin imzası, bilirkişinin görev aldığı konular, inceleme yapılan konular hakkında maddi olaylar, varılan sonuç yer almalıdır. Eğer bilirkişi raporu heyet olarak sunuluyorsa ve heyette bulunan kişiler arasında fikir ayrılıkları bulunuyorsa bu fikir ayrılığının nedenleri raporda belirtilmelidir.

Bilirkişi raporunun mahkemeye teslimi, bilirkişiye teslim edilen evrakların da mahkemeye iadesi edilmesiyle gerçekleşir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 280 maddesi gereği bilirkişi raporunun duruşmadan önce taraflara tebliğ edilmesi ve tarafların incelenmesine sunulması gerekmektedir (HMK m. 280). Hazırlanan bilirkişi raporları, tarafların itiraz etmelerini sonuçlayacak şekilde çelişkili olmamalı belirsizlik içermemeli ve eksik unsurlar barındırmamalıdır (Alangoya, 2011).

Böyle bir durumun varlığı gözlemlenirse taraflar raporun kendilerine tebliğ edilmesinden itibaren iki hafta içinde raporda yer alan eksikliklerin tamamlanmasını ve çelişkilerin giderilmesini talep hâkimden edebilirler. Ayrıca bahsi geçen eksikliklerin ve çelişkilerin giderilmesinin mümkün olmadığı kanaatinde olmaları halinde dosyaya yeni bir bilirkişi görevlendirilmesini isteyebilirler. Hâkim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 280 maddesi düzenlemesine dayanarak raporda görmüş olduğu eksiklikleri tamamlaması için bilirkişiden ek bir rapor düzenlemesini isteyebilecektir. Ayrıca bilirkişinin sözlü olarak açıklamada bulunmasına karar verebileceği gibi dosyanın görevlendireceği yeni bir bilirkişiye verilerek incelenmesini sağlayabilecektir.

Mahkeme bilirkişinin raporuyla sunmuş olduğu görüşü dosyada mevcut tüm delillerle birlikte değerlendirecektir (HMK m. 282). Hâkim değerlendirmede bulunurken bilirkişi raporundan yararlanabilir, ancak kararını verirken bilirkişi raporuyla bildirilen görüşle bağlı değildir. Hâkimin, bilirkişi görüşü ile bağlı bulunmamasının sınırlarından biri değerlendirmede bulunurken bilim ve mantık ilkelerinin dışına çıkmamasıdır (Pekcanitez, 2011). Diğer bir sınır ise hâkimin bilirkişi raporundan farklı olarak vermiş olduğu kararı gerekçeli olarak açıklayabilmesi ve davaya konu teknik ve bilimsel olayda teknik bilgi sahibi olmasıdır (Yıldırım, 2004). Bu durum Yargıtay kararları ile de paralellik göstermektedir (Öztek, 2014).

Bilirkişinin mahkemeye sunmuş oldukları raporlardan dolayı hukuki ve cezai sorumlulukları vardır (Kuru, 2014). Türk Ceza Kanunu kapsamında bilirkişi bir kamu görevlisidir ve mahsus suç olarak düzenlenen suçun faili olabilmektedirler (Karşlı, 2012). Bunun yanında Türk Ceza Kanunu'nun 276 maddesinde "bilirkişinin kasten gerçeğe aykırı rapor düzenlemesi" suçu düzenlenmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 285/1 maddesi bilirkişilerin kasıtlı olarak veya ağır ihmal ile gerçeğe aykırı rapor hazırlaması hukuki sorumluluğunu düzenlemektedir. Bilirkişinin gerçeğe aykırı olarak hazırlamış olduğu raporu mahkemenin kararına esas alınması durumunda, bu rapor sebebiyle zarara uğramış olan taraflar doğan zararlarının giderilmesini isteyebilecekler ve devlete aleyhine tazminat davası açabileceklerdir.

Hukuki ve cezai sorumluluğunun dışında bilirkişinin disiplin sorumluluğu da mevcuttur (Kuru, 2014). Bilirkişinin mahkemece yapılan çağrıya rağmen belirlenen tarih ve saatte kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın duruşmaya gelmemesi veya

yemin etmekten kaçınması halinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 269 maddesi ile düzenlenen tanıklık için düzenlenen disiplin yaptırımları ile karşılaşması söz konusu olacaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu bilirkişiyi özel ve teknik alanlarda bilgisine başvurulmuş hâkime yardımcı kimse olarak tanımlamıştır. Ceza muhakemesi yargılamasında da hâkimin mesleğinin gerektirdiği ve hukuki bilgisi ile çözebileceği konularda bilirkişiyeye başvurulmasına müsaade edilmemiştir. Fakat hâkimin olağan hukuk bilgisi dışına çıkan hukuki alanlarda bilirkişi görüşüne başvurmasına engel bulunmamaktadır (Dönmez, 2019).

Ceza muhakemesinde bilirkişi atama yetkisi mahkemeye verilmiştir. Ancak savcının da soruşturma aşamasında bilirkişi atama yetkisi bulunmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 63/1 maddesi gereği cumhuriyet savcısı, katılan, katılan vekili, şüpheli veya sanık, şüpheli veya sanık müdafî ve kanunu temsilcisinin de bilirkişi incelemesi talep etme yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 67/5 maddesi kapsamında bahsi geçen tarafların bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek üzere veya bilirkişi raporu hakkında bilimsel mütalaa alması imkânı bulunmaktadır (Dönmez, 2019).

2.2.2. Uzman görüşü ile bilirkişili incelemesi arasındaki farklar

2.2.2.1. Uzman görüşüne başvurulabilecek haller

Bilirkişiyeye başvurunun yastada açıkça düzenlenmiş olması durumunda, bilirkişi görüşüne başvurulması zorunluluğu bulunmaktadır ve hâkimin bu konuda takdir yetkisini kullanması mümkün değildir (Kuru, 2014).

Mesleğin gerektirdiği hukuki bilgi ile hâkimin çözümleyebileceği konularda hâkimin bilirkişi görüşüne başvurması söz konusu olamayacaktır. Ancak, güncel gelişmelerin de etkisiyle önüne gelen anlaşmazlıkların uzmanlık ve teknik bilgi gerektirmesi halinde, uzman görüşüne başvurması mümkün olabilecektir. Zira hâkim yargılama süreci içerisinde yoğun bir çalışma yüküne sahiptir ve önüne gelen uyuşmazlıkları yapacağı uzun ve detaylı çalışmayla çözmesi yargılama süresinin uzamasında neden olacaktır. Hâkimin tüm araştırmalarına rağmen elde edemeyeceği durumların olması da mümkündür. Bu durumda, içtihatlarla ve karşılaştırmalı hukuka ilişkin düzenlemelere başvurması gerekebilecektir. Ayrıca bu gibi hallerde bilirkişi görüşüne başvurulması söz konusu olabilecektir.

Görüşüne başvurulacak uzmanın dava konusuyla ilgili özel ve teknik bilgiye sahip olması gerekmektedir (HMK m. 293/1). Hâkimin hukuki konularda uzman görüşüne başvuramayacağı hususu HMK 266 maddede düzenlenmiş olmakla birlikte tarafların uzman görüşüne hukuki konularda başvurup başvuramayacağı doktrinde tartışılmıştır. Diğer bir görüşe, yasada uzmanın hukuki konularda görüş veremeyeceğine ilişkin düzenleme bulunmadığından uzman görüşüne başvurulması mümkündür (Ünver,2014).

2.2.2.2. Uzman sayısı ve görevlendirilmeleri

Kanuni düzenleme sadece bir kişinin bilirkişi olabileceği yönündedir. Fakat mahkemece birden çok kimseden oluşan bilirkişi heyeti de tayin edebilir (HMK m.267). Bundan farklı olarak uzman görüşüne başvurulmasının sayı ile sınırlandırılması konusunda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Taraflar ihtiyaç duydukları sayıda uzmandan görüş alma hakkına sahiptir (Sarısözen, 2014).

Mahkemece ara karar tesis edilerek tarafların talebi ile veya resen bilirkişi görevlendirmesi yapılabilir. Bilirkişilerin görevlendirilmesi aynı yargı çevresinde bulunan Bölge Adliye Mahkemesi Adli Yargı Komisyonlarınca her yıl hazırlanan listelerde adı bulunan bilirkişiler arasından yapılır. Listelerde uzmanlık alanında görüşüne başvurulacak bilirkişi bulunmaması durumunda farklı yargı çevre Bölge Adliye Mahkemesinde bulunan listelerde adı geçen bilirkişilerin, bu listelerde de bilirkişi bulunmaması halinde liste dışında yer alan bilirkişilerin görüşüne başvurulması imkânı bulunmaktadır (HMK m. 268/1). Bilirkişinin mahkemece görevlendirilmesinden sonra hâkimin yasaklılık hallerinden herhangi birinin bilirkişi nezdinde gerçekleşmesi durumunda, hâkimin karar verinceye kadar bilirkişiyi görevden alma yetkisi bulunmaktadır. Taraflar da aynı gerekçelerle bilirkişinin görevden alınmasını talep edebilecektir (HMK m. 272). Bilirkişi uygulamasının aksine davanın tarafları, hâkim kararı olmaksızın uzman görüşüne başvurabilmektedir (Yılmaz, 2013). Hâkimin tarafların talebi olmaksızın re'sen uzman görüşüne başvurması yasal olarak mümkün değildir. Yasada sayılı şartların bulunması ve diğer tarafın onayının bulunması durumunda mahkeme uzmanı bilirkişi olarak atayabilecektir (Akil, 2011). Dava açılmadan önce ya da dava devam ederken yargılamayı sürüncemede bırakmaması koşuluyla uzman görüşüne başvurulabilir. Tarafların uzman görüşüne başvurmak için mahkemeden ek süre talep etme ya da başka bir duruşma günü verilmesini isteme hakları bulunmamaktadır (Sarısözen, 2014). Yasada uzmanın reddi ve yasaklılığına ilişkin yasal düzenleme bulunmamaktadır. Tarafların sadece uzmanın düzenlediği rapora itiraz etme hakları bulunmaktadır.

2.2.2.3. Uzmanın görev kapsamı

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 269. Maddesi bilirkişinin, bilirkişinin asli görevlerinden birini mahkemece yapılan çağrıya belirlenen gün ve zamanda katılmak olarak belirlemiştir. Bilirkişinin ayrıca yemin etme ve mahkemece kendisine verilen sürede görüşünü ve raporunu mahkemeye sunma görevi bulunmaktadır. Bilirkişinin bu görevlerini yerine getirebilmesi için mahkemece bir ara karar tesis edilir, bilirkişiye hangi soruların cevaplanmasının istendiği belirtilir ve dosya tüm ekleri ile birlikte bilirkişiye teslim edilir (Tanrıver, 200).

Uzman ile başvuru sahibi arasında özel bir sözleşmesel ilişki vardır (Akil, 2011). Uzmanın görevleri taraflar arasında bulunan bu sözleşmesel ilişki ile düzenlenmektedir. Uzman kendisinden istenen konuları inceleyerek bir görüş sunacaktır. Söz konusu inceleme ancak ilişki kurduğu tarafın kendisine bildirdiği evrak üzerinden yapabilecektir. Uzmanın dava dosyası aslı üzerinden belge inceleme yapma hakkı bulunmamaktadır (Sarısözen, 2014). Sözleşmesel ilişki ile görüşüne başvurulmuş uzman, kamu hizmet ifa etmiyor olması sebebiyle kamu görevlisi değildir (Yılmaz, 2013). Bu nedenle uzmanın davanın diğer tarafına karşı herhangi bir sorumluluğu bulunmamakla birlikte hâkime ve mahkemeye karşı sorumlu olduğu gözden kaçırılmamalıdır (Akil, 2011). Uzmanın mahkemeye ve hâkime karşı olan bu sorumluluğu "kamu görevlisine yardımcı olan kimse" olarak adlandırılmasından kaynaklanmaktadır (Sarısözen, 2014)

2.2.2.4. Uzmanın görevi kabul zorunluluğu

Bilirkişinin kanunda belirtilen istisnalar dışında bilirkişiliği kabul etme zorunluluğu bulunmamaktadır (Alangoya, 2011). Kanunda belirtilen istisnalar şu

şekilde sıralanabilir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 268. maddede belirtilen listelerde adı bulunan kimseler, resmi bilirkişiler, görüşüne başvuru konuyu bilmeden mesleğini ifa etmesi mümkün olmayanlar ve mesleği ifa etmek için resmi olarak yetkili kılınan kimseler. Ancak bu kişiler tanıklıktan kaçınma koşulları ve mahkemece kabulü mümkün olan haklı gerekçelerinin bulunması halinde bilirkişilik yapmaktan çekinebilirler (HMK m. 270).

Uzmanın, uzaman görüşü istemini kabul etme zorunluluğu bulunmamaktadır (Akil, 2011).

2.2.2.5. Uzmanın yetki ve yükümlülükleri

Bilirkişinin sahip olduğu yetki ve yükümlülükler yasadan doğmaktadır. Yasadan doğan yetki ve yükümlülükleri konusunda çelişkiye düşmesi halinde bilirkişi mahkemeden bu çelişkinin giderilmesini isteyebilecektir. Bilirkişinin ihtiyaç duyması halinde taraflara başvurma, görüş ve kanaatinin oluşması için herhangi bir konuda inceleme yapması gerekiyorsa incelemede bulunma hak ve yetkisi bulunmaktadır (HMK m. 278). Tüm bu yetki ve yükümlülüklerin yanında bilirkişinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 271. maddesi gereğince yemin etme, 275 maddesi gereğince bildirimde bulunma, 276 maddesi gereğince görevini bizzat yerine getirme ve 277 maddesi gereğince gizlilik kurallarına uyma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Uzmanın da benzer yetkileri ve yükümlülükleri bulunmaktadır ancak uzmanın bu yükümlülükleri kendisinden talepte bulunan kimseyle aralarında bulunan sözleşmesel ilişkiden doğmaktadır. Uzmanın bu sözleşmesel ilişkiden doğan ücret isteme, bilgi isteme, talepte bulunan tarafa konuyla ilgili soru sorma ve kendisine

teslim edilen belgeleri inceleme yetkisi de bulunmaktadır. Bu yetkilerin dışında uzmanın talepte bulunan kişiye rapor sunma, mahkemece duruşmaya davet edilmesi halinde duruşmaya katılma, görüş sunma, gerçeğe uygun görüş bildirme ve sır saklama yükümlülükleri bulunmaktadır (Sarısozen, 2014).

2.2.2.6. Uzmanın verdiği raporun hukuki niteliği ve değerlendirilmesi

Uzmanın tarafların delili ya da hâkim yardımcısı olup olmadığı konusu tartışılmalıdır. Hâkimin takdir yetkisiyle bilirkişi atayabilmesi nedeniyle bilirkişiyi hâkim yardımcısı olarak değerlendirmek mümkün olabilecektir (Yıldırım, 2004). Fakat bilirkişiyi hâkim yardımcısı (Yıldırım, 2004) olarak değerlendirmek onun aynı zamanda delil olabilme özelliğinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Kanunumuzun sistematığı dikkate alındığında bilirkişi görüşünün takdiri delil olduğu da söylenebilir (Pekcanitez, 2009).

Uzman görüşünün, dava taraflarının mahkemeye sunmuş olduğu yazılı belgeye dayalı beyan olduğu görüşü de doktrinde kabul görmektedir (Karlı, 2012).

Söz konusu görüşe göre uzman raporu, uzman görüşüne başvuran tarafın “dilekçe eki” olarak değerlendirilmelidir. Bu rapor tarafların her ikisinin de onay vermesi durumunda delil olarak değerlendirilebilecektir (Akil, 2011). Diğer bir görüş, uzman raporunun takdiri delil niteliğinde değerlendirilmesi gerektiği kanısındadır (Çayan, 2013). Bu görüş bilirkişi raporu ve uzman raporunu birbirinden farklı bir statüde ele almakta ise de uzman görüşü kavramının Hukuk Muhakemesi Kanunu’nun “ispat ve deliller” alt başlığında yer alması nedeniyle uzman görüşünü takdiri delil olarak nitelendirmektedir (Çayan, 2013).

2.2.2.7. Uzmanın verdiği rapora itiraz

Uzman görüşünün, hâkim bilgisine sunulmasından sonra uzman raporuna itiraz hakkının bulunup bulunmadığı konusu doktrinde tartışılmıştır. Görüşlerden biri, uzman raporuna tarafların itiraz etme hakkının bulunmadığı, sunmuş olduğu görüşe dayalı olarak uzmana doğrudan soru sorulabileceği ve konuya ilişkin açıklamada bulunmasının istenebileceğidir (Görgün, 2012). Başka bir görüş, uzman tarafından sunulan raporda hata veya eksiklik olması halinde uzmanın raporuyla ilgili açıklama yapmasının mümkün olabileceği ve ayrıca diğer tarafın uzman raporunun tamamına itiraz etme hakkının bulunduğu şeklindedir (Sarısözen, 2014).

2.2.2.8. Uzman ücret ve giderlerinin karşılanması

Bilirkişiye düzenlemiş olduğu rapor karşılığında mahkemece bir ücret ve gider takdir edilir (HMK m. 323). Bu ücret ve gider nitelik olarak yargılama gideri olarak tanımlanmaktadır. Hâkimin takdir edeceği bu ücret, bilirkişinin harcadığı emek ve mesaiyle orantılı olmalıdır. Bu ücrete uzmanın incelemeye ilişkin masrafları ile ulaşım ve konaklama giderleri de ayrıca ilave edilecektir (HMK m. 283). Bu ücret ve giderler Adalet Bakanlığınca çıkartılan ve her sene güncellenen tarifeye uygun olarak hesaplanmalıdır (HMK m. 283). Bilirkişi ücret ve giderine ilişkin düzenlemelerden farklı olarak, uzmana kendisinden talepte bulunan tarafla arasında düzenlenen sözleşmeye uygun olarak ücret ödenecektir (Akil, 2011). Uzmana ödenecek ücretin yargılama sonunda kaybeden diğer taraftan istenip istenemeyeceği konusu ise tartışmalıdır. Bir görüş, uzmana ödenecek ücretin kaybeden diğer taraftan “diğer giderler” adı altında istenebileceği yönündedir (Çayan, 2013). Diğer yandan başka görüş, yargılama sonucunda kaybeden diğer

taraftan, uzman ücretinin “yargılama gideri” olarak dahi talep edilemeyeceği kanaatindedir (Kuru, 2014). Uzman raporunun hâkim tarafından karara esas alınmasında tarafların ikisi de anlaşmışlarsa uzman görüşünün artık bilirkişi raporu olarak nitelendirileceği ve kaybeden diğer taraftan yargılama gideri olarak talepte bulunabileceğine dair görüşler de mevcuttur (Sarisözen, 2014). Başka bir görüş de uzman görüşüne başvurulmasının zorunluluk olması halinde ve uzman görüşüne başvuran tarafın kendisini uzman raporu almaksızın savunma ihtimalinin bulunmadığı durumlarda kaybeden tarafın yargılama giderinden sorumlu olacağını ifade etmektedir (Akil, 2011). Devletin uzman görüşünü karşılaması gerektiğine dair bir diğer görüş, uzman raporunun davanın neticesine fayda sağlaması durumunda uzman ücretinin davayı kaybeden taraftan değil devletten alınması gerektiği kanaatindedir (Kunter, 2010).

2.2.2.9 Uzmanın sorumlulukları

Bilirkişiler, düzenledikleri raporlar nedeniyle cezai ve yasal sorumluluk taşırlar (Kuru, 2014). Bilirkişi, Türk Ceza Kanunu düzenlemeleri kapsamında kamu görevlisi olarak nitelendirilmiştir. Bu nedenle, bilirkişinin kamu görevlilerince işlenebilecek bir kısım özgü suçların faili olması mümkündür (Karşlı, 2012). Bilirkişilerin ayrıca düzenledikleri raporun kasıtlı olarak ve ağır ihmal yoluyla gerçeğe aykırı düzenlenmesinden hukuki sorumlulukları bulunmaktadır. Bilirkişinin bu fiilleri nedeniyle zarara uğrayan kimseler, uğramış oldukları zararın devlet tarafından tazmini talebini içeren dava açma hakları bulunmaktadır. Devlet tarafından karşılanan bu zararın, fiilleriyle bu zarara neden olan bilirkişiden rücu edilmesi söz konusu olacaktır. Bilirkişinin yukarıda ifade edilenler dışında

duruşmaya çağırılmasına rağmen katılmaması, yemin etmekten ve görüşünü sunmaktan kaçınması durumda disiplin sorumluluğu da bulunmaktadır (Kuru, 2014). Uzmanın hukuki ve cezai sorumluluğuna ilişkin olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 293 maddesinde herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır (Akil, 2011). Bu halde uzmanın gerçeğe aykırı olarak düzenlediği ve hükme esas alınan rapor sebebiyle haksız fiil sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmelidir (Sarısözen, 2014).

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmanın evrenini İstanbul Barosuna kayıtlı avukatlar oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yapılarak sadece mesleki tecrübesi en az 2 yıl olan avukatlar çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen avukatlar içerisinde basit rastgele örnekleme ile 300'ü seçilmiştir.

Örnekleme büyüklüğünün belirlenmesi sırasında aşağıda yer alan çalışma yapılmıştır. İstanbul Barosuna kayıtlı toplam 44680 avukat bulunmaktadır. Bunlardan 35867 tanesinin tecrübesi iki yılın üzerindedir. Dolayısıyla evrenimizin eleman sayısı 35867' dir. Evrenimizin büyüklüğü 10000'in üzerinde olduğu için aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$n = \frac{p \cdot (1 - p) \cdot t^2}{d^2}$$

n : Evren büyüklüğü

p : İstenen durumun gözlenme sıklığı

t : İstenen hata payına bağlı t değeri.

d : Örnekleme hatası

Çalışma için değerler $p=0,5$, $t=1,96$ (0,05 hata payı için tablo değeri) $d=0,05$ seçtiğimiz zaman uygulanması gereken anket sayısı 266 olarak çıkmıştır. Anket uygulanması esnasında doğabilecek hataları da göz önüne alarak 300 kişi ile anket yapılmıştır

İstanbul Barosu üyesi avukat katılımcılara 26 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Anketin yapılacağı katılımcılara ulaşabilmek için İstanbul Barosu

Başkanlığına başvuruda bulunulmuştur. İstanbul Barosunun 14.03.2019 tarihli ve 18725 sayılı onayı alınmıştır. İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğumuz başvuru olumlu sonuçlanmış ve Etik Kurul'un 09.05.2019 tarihli ve 70998 sayılı onayı ile anket ve tez çalışması gerçekleştirilmiştir.

Anket çalışması mesleki deneyimi en az 2 yıl olan İstanbul Barosu üyesi 300 avukat ile yüz yüze İstanbul ve İstanbul Anadolu Adliyesinde ve katılımcıların avukatlık ofislerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan “Gönüllü Olur Formu” alınmıştır. Gönüllü Olur Formu, anket çalışmasının İstanbul Üniversitesi Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dalı Yüksek Lisans çalışması olduğu, gönüllülük esasının bulunduğu, kurumlardan gerekli izinlerin alındığı, kimlik bilgilerinin sorulmayacağı, çalışmanın süresinin yaklaşık yarım saat süreceği, zarfa konularak sadece araştırma amacı ile kullanılacağı ve bilimsel toplantılarda sunulacağı bilgisi verilmiştir. Ayrıca katılımcılara araştırmadan dilediği zaman çekilebileceği, araştırmaya katılmanın ve araştırmadan çekilmenin katılımcıya herhangi bir sorumluluk yüklemeyeceği bildirilmiş ve katılımcıların açık rızası alınmıştır.

Anket sorularında öncelikle katılımcılara cinsiyet, yaş, mesleki tecrübe, üniversite türü, çalışılan alan ve bu alanlarda çalışılan süre, ilgili olunan hukuk alanı, eğitim seviyesi bilgileri sorulmuştur.

Devamında katılımcılara dava süreçlerinde Uzman mütalaasını ne sıklıkla duydukları, Uzman mütalaası hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları, Avukatların

Uzman mütalaası ile ne sıklıkla karşılaştıkları, akademik kaynaklarda ne kadar bilgi aldıkları sorulmuştur.

Uzman mütalaasının bilirkişi kurumu ile benzer özellikler taşıması nedeniyle, Avukatların Uzman mütalaası ve Bilirkişi Görüşü farkındalığının tespit edilebilmesi amacıyla katılımcılara dava süreçlerinde bilirkişi raporunu ne sıklıkla duydukları, bilirkişi raporu hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları, bilirkişi raporu ile ne sıklıkla karşılaştıkları, akademik kaynaklarda ne kadar bilgi aldıkları, Uzman mütalaasının dava sürecine nasıl bir etkisi olduğu sorulmuştur.

Katılımcılara 18. soruda, Ceza Muhakemesi Kanunu 67/6. maddesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu 293. maddesi kapsamında Uzman mütalaası/Uzman Görüşü alınıp alınmadığı sorulmuş ve daha sonra ikili bir ayrıma gidilmiştir.

Uzman mütalaası alınıp alınmadığı sorusuna evet cevabı veren katılımcılara ne kadar sayıda uzman mütalaası aldıkları, Uzman mütalaasını hangi aşamada kullandıkları, uzmanların duruşmada ne sıklıkla dinlenildiği, uzmana ne sıklıkla doğrudan soru yöneltildiği, Uzman mütalaası ile ilgili belirtilen görüşlere ne oranda katıldıkları sorulmuştur. Görüşler, Uzman Mütalaaları hâkimin kararına olumlu etki etti, uzman mütalaaları hâkimin kararına olumsuz etki etti, uzman mütalaaları delilleri destekledi, uzman mütalaaları bilirkişi kararlarına olumlu etki etti, uzman mütalaaları bilirkişi kararlarına olumsuz etki şeklinde listelenmiştir.

Uzman mütalaası alınıp alınmadığına hayır cevabının veren katılımcılara hayır cevabının nedenleri sorulmuştur. Nedenler olarak, uzman mütalaasına müvekkiller gereksiz gider olarak bakıyor, uzman Mütalaasına gereksiz gider olarak

bakıyorum, uzman mütalaasının olma ihtimali bulunmaktadır, uzman mütalaası mahkeme kararını etkilemeyecek bir yöntemdir seçenekleri sıralanmıştır.

Son olarak katılımcılara uzman mütalaası ile ilgili görüşleri sorulmuş ve uzman mütalaası teknik bilgi eksikliğini kapatabilir, bilirkişi raporuna katkı sağlayabilir, bilirkişi raporuna eleştiri getirebilir, davaya hazırlık sürecine katkıda bulunur seçenekleri sıralanmıştır.

Çalışmamızda anketin güvenilirliğini ölçmek için Cronbach's alfa katsayısı hesaplanmıştır. Bu çalışmada hesaplanan katsayı 0,916 olarak belirlenmiştir. 0,7 değerinden büyük olduğu için sonuçlar güvenilir yapıdadır.

Anketimizde beşli likert ölçeği kullanılmış olup cevaplar "1: Hiç katılmam", "5: Kesinlikle katılıyorum" olacak şekilde sınıflandırılmıştır.

Ölçme amaçlı alt boyutları tespit edebilmek için faktör analizi yapılmıştır. Veri setinin faktör analizine uygunluğunun tespiti amacıyla Kaiser Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik testi ve Bartlett küresellik testi gerçekleştirilmiştir. KMO değeri 0,50' nin üzerinde ve Bartlett testi 0.05 anlamlılık seviyesi içinde olduğu için veri seti faktör analizi uygulamak için tercih edilmiştir.

Varimax döndürme yöntemi ve temel bileşenler yöntemi ile analiz yapılmıştır. Örneklem yeterlilik ölçüsü 0,50' nin altında kalan, birbirine yakın faktör ağırlıkları olan ve faktör ağırlığı 0,50' nin altında olan sorular yapılan analize dahil edilmemiştir. Tüm bu işlemler neticesinde beş faktör oluşmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen faktörlere uygulanan güvenilirlik analizi neticesinde 13 sorudan oluşan beş faktör elde edilmiştir. Bu faktörlerle ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Yapılan faktör analizleri sonucunda elde edilen 5 faktör aşağıda Tablo I.de yer almaktadır. Bu faktörler “Görüş”, “Mütalaa Farkındalığı”, “Bilirkişi Farkındalığı”, “Etki”, “Fayda” değerlerini ölçmektedir.

Tablo I. Faktör Tablosu

FAKTÖR	SORU NUMARASI & FAKTÖR AĞIRLIĞI					FAKTÖR AÇIKLAYICILIĞI %	GÜVENİLİRLİK
	Soru	26_1	26_2	26_3	26_4		
Görüş	Soru	26_1	26_2	26_3	26_4	18,98	0,88
	Ağırlık	0,82	0,81	0,86	0,75		
Mütalaa Farkındalığı	Soru	8	9	10	11	16,01	0,76
	Ağırlık	0,74	0,78	0,82	0,70		
Bilirkişi Farkındalığı	Soru	12	13	14		14,48	0,81
	Ağırlık	0,86	0,85	0,84			
Etki	Soru	24_1	24_3	24_4		13,18	0,77
	Ağırlık	0,75	0,69	0,83			
Fayda	Soru	16	17_2			11,39	0,90
	Ağırlık	0,87	0,85				

1. Görüş Faktörü

“Görüş” faktörü ile avukatlara uzman mütalaası kullanımını hakkındaki genel düşüncelerini ölçen sorular sorulmuştur. Buradan elde edilecek puanın yüksek çıkması avukatların uzman mütalaası hakkında olumlu fikirlerinin olduğunu göstermektedir. Elde edilen puanın düşük çıkması ise uzman mütalaası kullanımının, avukatlar tarafından dava sürecinde veya öncesinde etkisiz bulunduğunu göstermektedir. “Görüş” faktörünü oluşturan uzman mütalaası ile ilgili aşağıdaki görüşlere ne kadar katılıyorsunuz sorusuna, Tablo II.de yer alan seçenekler verilmiştir.

Tablo II. Görüş Faktörü Tablosu

Soru No	Seçenekler
26-1	Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü Teknik bilgi eksikliğini kapatabilir
26-2	Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü bilirkişi raporuna katkı sağlayabilir.
26-3	Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü bilirkişi raporuna eleştiri getirebilir
26-4	Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü davaya hazırlık sürecine katkıda bulur

2. Mütalaa Farkındalığı Faktörü

“Mütalaa Farkındalığı” faktörü, avukatların uzman mütalaa hakkında farkındalık seviyesini ölçmektedir. Bu puanın yüksek olması avukatların uzman mütalaa konusundaki farkındalığının yüksek olduğu, düşük olması farkındalığının düşük olduğu anlamına gelmektedir. “Mütalaa Farkındalığı” faktörünü oluşturan sorulara aşağıda sunulu Tablo III.de yer verilmiştir.

Tablo III. Mütalaa Farkındalığı Tablosu

Soru No	Soru
8	Dava süreçlerinde Uzman Mütalaa/Uzman Görüşünü ne sıklıkla duydunuz
9	Uzman Mütalaa/Uzman Görüşü hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz
10	Uzman Mütalaa/Uzman Görüşü ile ne sıklıkla karşılaştınız? (Kendiniz veya çevreniz)
11	Akademik kaynaklarda Uzman Mütalaa/Uzman Görüşü hakkında ne kadar bilgi aldınız

3. Bilirkişi Farkındalığı Faktörü

“Bilirkişi Farkındalığı” faktörü, avukatların bilirkişi raporu hakkındaki farkındalık seviyesini ölçmektedir. Bu puanın yüksek olması avukatların bilirkişi raporu konusundaki farkındalığının yüksek olduğu, düşük olması farkındalığının düşük olduğu anlamına gelmektedir. “Bilirkişi Farkındalığı” faktörünü oluşturan sorulara aşağıda sunulu Tablo IV. de yer verilmiştir.

Tablo IV- Bilirkişi Farkındalığı Tablosu

Soru No	Soru
12	Dava süreçlerinde Bilirkişi Raporunu ne sıklıkla duydunuz
13	Bilirkişi Raporu hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz
14	Bilirkişi raporu ile ne sıklıkla karşılaştınız? (Kendiniz veya çevreniz)

4. Etki Faktörü

“Etki” faktörü, uzman mütalaası kullanmış avukatların uzman mütalaasının dava sürecine olan etkisi hakkındaki görüşlerini ölçmektedir. Bu puanın yüksek olması, avukatların uzman mütalaası kullanımının davayı olumlu etkilediği yönünde görüş sahibi olduğu, puanın düşük olması ise avukatların uzman mütalaası kullanımını davayı etkilemediği yönünde görüş sahibi olduğu anlamına gelmektedir. Etki faktörünü oluşturan uzman mütalaası ile ilgili aşağıdaki görüşlere ne kadar katılıyorsunuz sorusuna aşağıda sunulu Tablo V. de yer alan seçenekler verilmiştir.

Tablo V. Etki Faktörü Tablosu

Soru No	Seçenekler
24-1	Almış olduğunuz Uzman Mütalaaları/Uzman Görüşleri hâkimin kararına olumlu etki etti
24-3	Almış olduğunuz Uzman Mütalaaları/Uzman Görüşleri delilleri destekledi
24-4	Almış olduğunuz Uzman Mütalaaları/Uzman Görüşleri bilirkişi kararlarına olumlu etki etti

5. Fayda Faktörü

“Fayda” faktörü, avukatların uzman mütalaası kullanımını faydalı bulup bulmadığını ölçmektedir. Bu faktörün puanının yüksek çıkması avukatların uzman mütalaası kullanımını faydalı buldukları, düşük çıkması uzman mütalaası kullanımını faydasız buldukları anlamına gelmektedir. Uzman mütalaası kullanımının dava sürecine etkisi ile ilgili aşağıda yer alan görüşlere ne ölçüde katılırsınız sorusuna aşağıda sunulu Tablo VI.da yer alan seçenekler verilmiştir.

Tablo VI. Fayda Faktörü Tablosu

Soru No	Seçenekler
16	Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü kullanımı dava süreci için faydalıdır
17-2	Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü kullanımı dava süreci için gereklidir

6. Faktör Puanlarının Hesaplanması

Faktör puanları katılımcıların vermiş olduğu cevaplar üzerinden hesaplanmıştır. Bu puan aşağıda sunulu formül kullanılarak hesaplanmakta ve puanın değeri 0 ile 100 sayıları arasında değişmektedir. Bu puanın yüksek değer alması katılımcıların ankette sorulan sorulara daha olumlu cevaplar verdiği anlamına gelmektedir.

HP : Faktörü oluşturan sorulara verilen cevapların puanlarının ortalaması.

FP: Faktör puanı.

$$FP = \frac{(HP - 1) * 100}{4}$$

Öncelikle hesaplanan faktör değerlerinin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov sınaması ile test edilmiştir. Aşağıdaki tabloda ise bu test sonuçları verilmiştir.

Tablo VII. Kolmogorov-Smirnov Sınaması Tablosu

	Statistic	Df	p
Görüş	,133	123	,000
Mütalaa	,144	123	,000
Farkındalığı	,445	123	,000
Bilirkişi	,104	123	,002
Farkındalığı	,195	123	,000

Beş faktör için de hesaplanan p değeri 0,05 ten küçük çıkmış olup bu nedenle verilerin normal dağılmadığı sonucuna varılmıştır. Belirtilen nedenle kullanılacak testlerde parametrik olmayan testler tercih edilmiştir.

Faktörler arası oluşan ilişkinin değerlendirilmesinde Sperman korelasyon katsayısı kullanılmış ve p değeri 0,05' ten küçük çıkan sonuçlar “istatistik anlamlı ilişki” olarak değerlendirilmiştir. Katsayının $r=+1$ ise pozitif yönde mükemmel ilişki $r=-1$ negatif yönde mükemmel ilişki olduğu sonucuna varılır. Katsayılara göre ilişkinin derecesi pozitif yönde olduğu için aşağıdaki tabloda verilmiştir. Negatif değerler için ilişkinin derecesi ters yönde olduğu sonucuna varılır.

Tablo VIII. Sperman Korelasyon Katsayısı – İlişki Derecesi Tablosu

Katsayı (r)	$0 \leq r < 0,3$	$0,3 \leq r < 0,7$	$0,7 \leq r < 1,0$
İlişki derecesi	Zayıf	Orta	Kuvvetli

Faktör değerlerinin ikili grup karşılaştırmaları için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Yapılan test sonucu ulaşılan p değeri, 0,05'ten küçük çıkan sonuçlarda sıralama ortalamaları arasındaki farklar “istatistik anlamlı farklılık” olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Yapılan araştırmaya 300 avukat katılmıştır. Katılanlarla ilgili genel bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo IX. Katılımcılara İlişkin Genel Bilgiler Tablosu

GRUPLAR	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
Yaş		
35' den az	124	43,5
35' den fazla	161	56,5
Eğitim Düzeyi		
Lisans	243	81,0
Yüksek Lisans-Doktora	57	19,0
Üniversite Türü		
Devlet	234	78
Vakıf	58	19,3
Cinsiyet		
Kadın	111	37,0
Erkek	186	62,0
Deneyim		
2-12	165	55,6
13-	132	44,4
Mütalaa Kullanımı		
Evet	153	51
Hayır	140	46,7

1. Faktör Değerlerinin Çalışılan Alana Göre İncelenmesi Tablosu

Anket çalışmamıza katılan avukatların çalışma alanları Kamu Hukuku- Özel Hukuk olarak ikiye ayrılmıştır. Faktör değerlerinin bu alanlara göre tanılayıcı istatistikleri aşağıda sunulu Tablo X.da verilmiştir.

Tablo X. Faktör Değerlerinin Çalışılan Alana Göre İncelenmesi Tablosu

Faktör	Mann-Whitn	p	Z	Çalışma	Sıralama Ortalaması	Sıralar Toplamı
Görüş	3488,5	0,567	-1,437	Kamu	117,67	4118,50
				Özel	125,04	26509,50
Mütalaa Farkındalığı	4437	0,265	-2,925	Kamu	158,58	6343,00
				Özel	142,82	35562,00
Bilirkişi Farkındalığı	4516,5	0,251	-1,291	Kamu	133,41	5336,50
				Özel	147,43	36858,50
Etki	754	0,373	-,083	Kamu	58,27	874,00
				Özel	67,56	7904,00
Fayda	4284	0,343	-1,221	Kamu	152,15	5934,00
				Özel	139,20	33687,00

Mann-Whitney U testine göre elde “Görüş” ($p=0,567$), “Mütalaa Farkındalığı” ($p=0,265$), “Bilirkişi Farkındalığı” ($p=0,251$), “Etki” ($p=0,373$) ve “Fayda” ($p=0,343$) faktörlerinde Kamu Hukuku alanında çalışan avukatlar ile Özel Hukuk alanında çalışan avukatlar açısından faktör puanlarının ortalamaları arasında istatistiki anlamlı fark bulunamamıştır. Buradan, değerlendirmeye esas alınan faktörlerin, çalışma alanına göre değişim göstermediği sonucuna varılmaktadır.

2. Faktör Değerlerinin Üniversite Türüne Göre İncelenmesi

Çalışmamıza konu Ankete katılan avukatların mezun oldukları okul türleri Devlet Okulu ve Özel Okul olarak ikiye ayrılmıştır. Faktör değerlerinin Devlet Okulu ve Özel Okul ayrımına göre tanılayıcı istatistikleri aşağıda sunulu Tablo XI.de verilmiştir.

Tablo XI. Faktör Değerlerinin Üniversite Türüne Göre İncelenmesi Tablosu

Faktör	Mann-Whitney	p	Z	Üniversite Türü	Sıralama Ortalaması	Sıralar Toplamı
Görüş	4112	0,157	-1,415	Devlet Vakıf	119,87 135,83	23615,00 6520,00
Mütalaa Farkındalığı	5727,5	0,094	-1,675	Devlet Vakıf	140,40 160,75	32292,50 9323,50
Bilirkişi Farkındalığı	5631,5	0,028	-2,192	Devlet Vakıf	140,38 163,41	32427,50 9477,50
Etki	1257	0,327	-980	Devlet Vakıf	65,36 73,44	6928,00 1983,00
Fayda	5557	0,176	-1,353	Devlet Vakıf	137,31 153,27	30757,00 8583,00

Mann-Whitney U testine göre elde “Görüş 1” ($p=0,567$), “Mütalaa Farkındalığı” ($p=0,265$), “Etki” ($p=0,373$) ve “Fayda” ($p=0,343$) faktörlerinde yapılan çalışma sonucunda grupların faktör puanlarının ortalamaları arasında istatistiki anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buradan bu dört faktörün okul türüne göre değişim göstermediği sonucuna varılabilmektedir. “Bilirkişi Farkındalığı” ($U=5631,5$, $Z=-2,192$, $p=0,028$) faktörü için değerlere bakıldığında Vakıf Okulundan mezun

olanların (SO=163,41 Vakıf Okulundan mezun olanlara (SO=140,38) göre daha yüksek “Bilirkişi Farkındalığı” puanına sahip olduğu sonucuna varılmaktadır.

3. Faktör Değerlerinin Eğitim Seviyesine Göre İncelenmesi

Anketimize katılan avukatların eğitim seviyeleri Lisans, Yüksek Lisans/Doktora olarak iki başlık olarak ele alınmıştır. Faktör değerlerinin bu alanlara göre tanılayıcı istatistikleri aşağıda sunulu Tablo XII.de verilmiştir.

Tablo XII. Faktör Değerlerinin Eğitim Seviyesine Göre İncelenmesi Tablosu

Faktör	Mann-Whitney	P	Z	Eğitim Seviyesi	Sıralama Ortalaması	Sıralar Toplamı
Görüş	4257,5	0,045	-1,888	Lisans/	122,18	24558,50
				Yüksek Lisans	143,52	7319,50
				Doktora		
Mütalaa Farkındalığı	5201,5	0,012	-2,509	Lisans/	142,58	34362,50
				Yüksek Lisans	174,43	9593,50
				Doktora		
Bilirkişi Farkındalığı	6414	0,623	-,491	Lisans/	148,00	35817,00
				Yüksek Lisans	153,38	8436,00
				Doktora		
Etki	1494,5	0,924	-,095	Lisans/	68,66	7415,50
				Yüksek Lisans	67,88	1900,50
				Doktora		
Fayda	5755,5	0,229	-1,204	Lisans/	141,70	33016,50
				Yüksek Lisans	156,35	8599,50
				Doktora		

Mann-Whitney U testine göre elde “Bilirkişi Farkındalığı” ($p=0,623$), “Etki” ($p=0,924$) ve “Fayda” ($p=0,229$) faktörlerinde gruplarımızın faktör puanlarının ortalamaları arasında istatistik anlamlı fark bulunamamıştır. Buradan bu üç faktörün eğitim seviyesine göre değişim göstermediği sonucuna varırız. “Görüş” ($U=4257,5$, $Z=-1,888$, $p=0,045$) ve “Mütalaa Farkındalığı” ($U=5201,5$, $Z=-2,509$, $p=0,012$) faktörleri için Lisans mezunları Yüksek Lisans/Doktora mezunlarının faktör puanlarının ortalamaları arasında istatistik anlamlı fark vardır. Tablodan değerlere bakıldığında Yüksek Lisans/Doktora mezunlarının Lisans mezunları mezunlarına göre daha yüksek “Görüş” ve “Mütalaa Farkındalığı” puanına sahip olduğu sonucuna varılmaktadır.

4. Faktör Değerlerinin Mesleki Deneyime Göre İncelenmesi

Anketimize katılan avukatların mesleki deneyimleri 2-12, 12'den fazla olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Faktör değerlerinin bu alanlara göre tanılayıcı istatistikleri aşağıdaki sunulu tabloda verilmiştir.

Tablo XIII. Faktör Değerlerinin Mesleki Deneyime Göre İncelenmesi Tablosu

Faktör	Mann-Whitney	P	Z	Mesleki Deneyim	Sıralama Ortalaması	Sıralar Toplamı
Görüş	6398,5	0,043	-2,024	2-12 yıl	132,6747	19370,5
				12 yıldan fazla	114,1214	11754,5
Mütalaa Farkındalığı	9895,5	0,340	-,955	2-12 yıl	151,1616	24790,5
				12 yıldan fazla	141,7093	18280,5
Bilirkişi Farkındalığı	8927,5	0,005	-2,810	2-12 yıl	158,06	25922,50
				12 yıldan fazla	134,17	17442,50
Etki	1921,5	0,176	-1,352	2-12 yıl	71,86538	5605,5
				12 yıldan fazla	62,71053	3574,5
Fayda	9005	0,139	-1,479	2-12 yıl	149,2188	23875
				12 yıldan fazla	135,04	16880

Mann-Whitney U testine göre elde “Mütalaa Farkındalığı” ($p=0,340$), “Etki” ($p=0,176$) ve “Fayda” ($p=0,139$) faktörlerinde gruplarımızın faktör puanlarının ortalamaları arasında istatistik anlamlı fark bulunamamıştır. Buradan bu üç faktörün mesleki deneyime göre değişim göstermediği sonucuna varırız. “Mütalaa Farkındalığı” ($U=6398,5$, $Z=-2,024$, $p=0,043$) ve “Bilirkişi Farkındalığı” ($U=8927,5$,

Z=-2,810, p=0,005) faktörleri için 2-12 yıl arası mesleki deneyime sahip olanlarla 12 yıldan fazla deneyime sahip olanların faktör puanlarının ortalamaları arasında istatistik anlamlı fark vardır. Değerlere bakıldığında 2-12 yıl deneyime sahip avukatların 12 yıldan daha fazla deneyime sahip avukatlara göre daha yüksek “Görüş” ve “Bilirkişi Farkındalığı” puanına sahip olduğu sonucuna varılmaktadır.

5. Faktör Değerlerinin Uzaman Mütalaası/Uzman Görüşü Kullanma Durumuna Göre İncelenmesi

Anketimize katılan avukatların görüşleri uzman mütalaası kullanan ve kullanmayan olmak üzere iki grupta incelenmiştir. Faktör değerlerinin bu alanlara göre tanılayıcı istatistikleri aşağıda Tablo XIV’de verilmiştir. “Etki” bu gruplara göre öncüllü soru içerdiğinden analizde dikkate alınmamıştır.

Tablo XIV. Faktör Değerlerinin Uzaman Mütalaası/Uzman Görüşü Kullanma Durumuna Göre İncelenmesi Tablosu

Faktör	Mann-Whitney	p	Z	Uzman Mütalaası	Sıralama Ortalaması	Sıralar Toplamı
Görüş	7156,5	0,216	-1,888	Evet	131,37	17209,50
				Hayır	120,14	14416,50
Mütalaa Farkındalığı	7555	<0,001	-2,509	Evet	166,80	25353,00
				Hayır	124,46	17425,00
Bilirkişi Farkındalığı	9634	0,101	-,491	Evet	153,12	23274,00
				Hayır	139,31	19504,00
Fayda	8725,5	0,046	-1,204	Evet	151,33	22699,50
				Hayır	132,62	17770,50

Mann-Whitney U testine göre elde “Görüş” ($p=0,216$), ve “Bilirkişi Farkındalığı” ($p=0,101$) faktörlerinde gruplarımızın faktör puanlarının ortalamaları arasında istatistik anlamlı fark bulunamamıştır. Buradan bu iki faktörün mütalaa kullanımına göre değişim göstermediği sonucuna varırız. “Mütalaa Farkındalığı” ($U=7555$, $Z= -2,509$, $p< 0,001$) ve “Fayda” ($U=8725,5$, $Z=-1,204$, $p=0,046$) faktörleri için Uzman

Mütalaası Kullanan/Uzman Mütalaası Kullanmayan faktör puanlarının ortalamaları arasında istatistik anlamlı fark vardır. Tablodan değerlere bakıldığında uzman mütalaası kullananların kullanmayanlara göre daha yüksek “Mütalaa Farkındalığı” ve “Fayda” puanına sahip olduğu sonucuna varılmaktadır.

6. Ölçekler Arası İlişkilerin İncelenmesi

Analiz sonucu elde ettiğimiz beş farklı faktör için ayrı ayrı korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Yapılan tüm karşılaştırmalarda “Bilirkişi Farkındalığı-Mütalaa Farkındalığı” arası($p=0,937$), “Mütalaa Farkındalığı-Etki” arası($p=0,400$), “Mütalaa Farkındalığı-Fayda” arası($p=0,553$) hariç diğer tüm p değerleri 0,05ten küçük çıktığı için bu faktör puanları arasında istatistiksel anlamlı ilişki elde edilmiştir. Aşağıda elde edilen katsayılar verilmiştir.

Tablo XV. Ölçekler Arası ilişkiler Tablosu

	Görüş	Mütalaa Farkındalığı	Bilirkişi Farkındalığı	Etki	Fayda
Görüş	r=1	r=0,156	r=0,311	r=0,465	r=0,454
Mütalaa Farkındalı		r=1	r=-0,005	r=0,326	r=0,266
Bilirkişi Farkındalı			r=1	r=0,417	r=0,398
Etki				r=1	r=0,352
Fayda					r=1

Faktörler arası korelasyon katsayıları incelendiğinde tüm faktörler arasında pozitif yönde ilişki olduğu görülmektedir.

“Görüş” faktörü incelendiğinde “Mütalaa Farkındalığı” ($p=0,013$ $r=0,156$) ile arasında zayıf ilişki olduğu, “Bilirkişi Farkındalığı” ($p<0,001$ $r=0,311$) ,“Etki” ($p<0,001$, $r=0,465$) ve “Fayda” ($p<0,001$ $r=0,454$) ile arasında orta düzeyde ilişki olduğu sonucuna varılır.

“Mütalaa Farkındalığı” faktörü incelendiğinde “Etki” ($p<0,001$ $r=0,326$) faktörü ile arasında orta düzeyde, “Fayda” ($p<0,001$ $r=0,266$) faktörleri ile arasında zayıf düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna varılır.

“Etki” faktörü ile “Fayda” ($p<0,001$ $r=0,352$) faktörleri arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna varılır.

7. Uzman Mütalaası Kullananların Bulguları

Anketimizde daha önceden Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü kullanmış olan avukatlara özel olarak yöneltilmiş bazı sorular bulunmaktadır. “Etki” bu yöndeki sorulardan oluşmuştur ve daha önce yer alan bölümde analizi yapılmıştır. Burada ise 19-23 sayıları arasında kalan sorularla ilgili bilgiler verilmektedir.

Tablo XVI. Uzman Mütalaası Kullananları Gösterir Tablo

GRUPLAR	KİŞİ SAYISI	YÜZDE
---------	-------------	-------

Kaç Kez kullandınız?

1-10 kez	84	88,4
11-20	7	7,4
20 den fazla	4	4,2

Hangi alanda kullandınız

Kamu Hukuku	24	16,2
Özel Hukuk	124	83,8

Hangi Aşamada Kullandınız

Hazırlık aşamasında	34	16,0
Kovuşturma/ Mahkeme sırasında	48	22,6
Bilirkişi Raporundan önce	64	30,2
Bilirkişi Raporundan sonra	59	27,8
Üst derece mahkemesi	7	3,3

Ne sıklıkla doğrudan soru yöneltildi

Hiç	112	75,2
Az	22	14,8
Orta	13	8,7
Çok	1	,7
Pek Çok	1	,7

Ne sıklıkla dinlendi

Hiç	70	46,4
Az	41	27,2
Orta	27	17,9
Çok	12	7,9
Pek Çok	1	,7

TARTIŞMA

Tez çalışmada Ceza Muhakemesi Kanunuyla 2004 yılında düzenlenmiş bulunan, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile de 2011 yılında yasal dayanağa kavuşmuş bulunan uzman mütalaası kullanım oranının hala yeterli seviyeye ulaşmadığı düşünülmüş, kullanımının yeterli seviyeye ulaşmamasının sebepleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yargılama sırasında bireyler arasında çıkan anlaşmazlıklarda bilimsel ve teknik bilgiye sahip uzmanlardan yararlanma ihtiyacı artmıştır (Akil, 2011). Mahkeme kararlarında uzman görüşüne atıfta bulunulmasının çok az olduğu ancak buna karşılık Yargıtay kararlarında bilim adamlarının mütalaalarına atıfta bulunulduğu gözlemlenmiştir (Küçükgüngör,2015). Bunun için İstanbul Barosu mensubu, mesleğinde en az 2 yıl tecrübe sahibi olan 300 avukat ile anket çalışması yapılmış, avukatların uzman mütalaası kullanımının ne kadar farkında oldukları, uzman mütalaasını ne kadar kullandıkları, uzman görüşüne bilirkişi incelemesinden önce bilirkişi raporuna hazırlanmak amacıyla mı yoksa bilirkişi incelemesinden sonra bilirkişi raporunu desteklemek amacıyla başvurdukları, uzman mütalaasının yargılamaya ne kadar etki ettiğini düşündükleri değerlendirilmiştir. Ayrıca avukatların bilirkişi raporu alınması, uygulanması, mahkeme sürecine etkileri hakkında görüşlerine de ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, mesleki deneyimi en az 2 yıl olan İstanbul Barosu avukatlarınca uzman mütalaasının yeterince kullanılmadığı, kullanımı sırasında zorluklar yaşanıldığı düşünüldüğü, yargılama aşamasında yeterince önemsenmediği ve buna bağlı olarak yargılamada uzmanın sözlü olarak dinletilmediği ve çapraz sorguya tabi tutulmadığı düşüncesi hipotez olarak sunulmuş ve hipotezin katılımcılar tarafından ne kadar kabul gördüğü tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu konuda yapılan bir doktora

tezi çalışmasında uzman mütalaası ile ilgili kanuni düzenleme getirilmiş olmasına rağmen uzman mütalaasının henüz yerleşmiş olmadığı tespit edilmiştir. Bilirkişilik kurumu ile uzman mütalaası kurumu arasında hukuki değer anlamında bir farklılık bulunmadığı ve bu nedenle uzman mütalaası kullanımına imkân sağlanması gerektiği ifade edilmiştir (Demir, 2010).

İlk olarak faktör değerleri avukatların çalışma alanlarına göre incelenmiştir. Bunun için çalışma alanları kamu ve özel hukuk olarak ikiye ayrılmıştır. Anket çalışmasının sonucunda çalışmaya katılan avukatların kamu ya da özel hukuk alanında çalışıyor olmasının Görüş, Mütalaa Farkındalığı, Bilirkişi Farkındalığı, Etki ve Fayda faktörleri üzerinde hiçbir etkisi olmadığı anlaşılmıştır. Avukatların kamu hukuku ve özel hukuk alanında çalışıyor olmasının uzman mütalaası konusunda görüşlerine olumlu ya da olumsuz olarak etki etmediği, Mütalaa Farkındalıkların artmasına katkıda bulunmadığı anlaşılmıştır. Durumun Bilirkişi Farkındalığı konusunda da benzer olduğu, ayrıca uzman mütalaasının, yargılama sürecine etki konusunda bir anlam ifade etmediği, yargılama sürecine fayda sağlama açısından da bir etkisinin olmadığı anlaşılmıştır (Tablo, X.).

İkinci olarak ise faktör değerleri avukatların mezun olduğu üniversite türüne göre incelenmiştir. Bunu için Devlet Üniversitesi- Vakıf Üniversitesi olarak ikili bir ayrıma gidilmiştir. Üniversite türü Görüş, Mütalaa Farkındalığı, Etki ve Fayda faktörleri açısından anlamlı bir fark oluşturmamıştır. Katılımcıların devlet veya vakıf üniversitesinden mezun olmuş olmaları onların uzman mütalaası hakkındaki görüşlerine, farkındalıklarına, uzman mütalaalarının etkili veya faydalı olduğu konusundaki düşüncelerine etki etmemiştir. Ancak Bilirkişi Farkındalığı faktörü açısından vakıf üniversitesinden mezun olan katılımcılar ile devlet üniversitesinden

mezun olan katılımcıların faktör puanları arasında istatistiki anlamlı bir fark bulunduğu gözlemlenmiştir. Vakıf üniversitesinden mezun olan katılımcıların diğer alanlarda olmasa bile bilirkişi raporunu daha çok duydukları, bu konuda daha çok bilgi sahibi oldukları, bilirkişi raporu ile daha sık karşılaştıkları ve akademik kaynaklarda bilirkişi raporu ile ilgili daha çok bilgi aldıkları gözlemlenmiştir. Burada mezun olunan üniversitenin bilirkişi raporu konusunda etki ederken diğer faktörler üzerinde (görüş, mütalaa farkındalığı, etki, fayda) neden etki etmediği sorusu akla gelmektedir. Bu sonucun sebepleri arasında vakıf üniversitesinden mezun olan avukatların akademisyenlere daha kolay ulaşabiliyor olması ihtimali olabileceği gibi uzman ücretini karşılayabilecek olan refah seviyesine sahip müvekkillere daha rahat ulaşabiliyor olmaları ihtimali bulunabilmektedir. Ancak bu sorunun cevabına elimizde bulunan anket çalışması ile ulaşılması mümkün görünmemekte olduğundan, bu konunun detaylı olarak başka bir çalışmada incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Tablo,XI).

Üçüncü olarak ise faktör değerleri avukatların eğitim seviyelerine göre incelenmiştir. Katılımcıların eğitim seviyeleri Lisans ve Yüksek Lisans/Doktora olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır. Eğitim seviyesinin Bilirkişi Farkındalığı, Etki ve Fayda Faktörleri açısından anlamlı bir fark yaratmadığı gözlemlenmiştir. Ancak Görüş ve Mütalaa farkındalığı faktörleri açısından Lisans mezunları ile Yüksek Lisans/Doktora mezunları arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilmektedir. Yüksek Lisans ve Doktora mezunlarının Lisans mezunlarına göre Görüş ve Mütalaa farkındalıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yüksek Lisans ve Doktora mezunları, uzman mütalaaasının teknik bilgi eksikliğini kapatabileceğini, bilirkişi raporuna katkı sağlayabileceğini, bilirkişi raporuna eleştiri getirebileceğini ve davaya

hazırlık sürecine katkı sağlayabileceğini Lisans mezunlarından daha yüksek bir oranda düşünmektedirler. Ayrıca Yüksek Lisans ve Doktora mezunları, uzman mütalaasını daha çok duymuş, uzman mütalaası hakkında daha çok bilgi edinmiş, uzman mütalaası ile daha sık karşılaşmış, akademik kaynaklarda uzman görüşü ile ilgili daha çok bilgi almıştır. Çalışmamızda beklenen Yüksek Lisans ve Doktora mezunu olmanın mütalaa farkındalığı açısından etki edebileceğidir. Nitekim elde etmiş olduğumuz sonuç çalışmamızdan beklenen sonuca ulaşmamızı sağlamıştır. Yüksek Lisans ve Doktora mezunu olmanın Bilirkişi Farkındalığı açısından da etkili olması beklenirken elde etmiş olduğumuz sonuç bilirkişi farkındalığı ile ilgili beklentilerimizi karşılamamıştır. Yüksek Lisans ve Doktora mezunu olmanın bilirkişi farkındalığına etkisi üzerine yapılacak başka bir çalışmanın bu konuya açıklık getirebileceği kanaatindeyiz (Tablo,XII).

Dördüncü olarak faktör değerleri avukatların mesleki deneyimlerine göre incelenmiştir. Katılımcıların mesleki deneyimleri 2-12 yıl ve 12 yıl üzeri olarak iki başlıkta ele alınmıştır. Yapılan çalışma sonucunda mesleki deneyimin Mütalaa Farkındalığı, Etki ve Fayda faktörleri açısından anlamlı bir fark yaratmadığı buna rağmen Görüş ve Bilirkişi Farkındalığı faktörleri açısından istatistik açısından anlamlı ve önemli bir fark bulunduğu görülmüştür. Buna göre 2-12 yıl mesleki deneyime sahip avukatların 12 yıldan fazla deneyime sahip avukatlara oranla daha yüksek Görüş ve Bilirkişi Farkındalığının bulunduğu gözlemlenmiştir. Yine 2-12 mesleki deneyime sahip avukatların bilirkişi raporunu daha sık duydukları, bilirkişi raporu hakkında daha çok bilgi sahibi oldukları, bilirkişi raporu ile daha çok karşılaştıkları sonucu çıkmaktadır. Çalışmamızın başlangıcında mesleki deneyimi 12 yıl ve üzerinde olan avukatların uzman görüşü ve bilirkişi raporu ile ilgili Görüş ve

Bilirkişi Farkındalıklarının daha fazla olacağı sonucuna ulaşılabacağı beklenmekte iken elde etmiş olduğumuz sonuçlar bu görüşümüzü doğrulamamıştır. 12 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip avukatların daha çok dava dosyası takip etmiş olmaları, daha çok müvekkillerinin bulunması nedeniyle uzman görüşü hakkında daha çok görüş sahibi olacağı ve daha fazla farkındalıklarının olacağı düşünülmüştür. 12 yıl ve üstü deneyime sahip avukatların yaşadığı olumsuz deneyimlerinin bu konuda etkili olup olmadığı konusunda anketimizde bir çalışma bulunmadığından bu konu bilimsel bir cevap verilmesi mümkün görünmemektedir (Tablo, XIII).

Beşinci olarak faktör değerleri avukatların mütalaa kullanımına göre incelenmiştir. Katılımcılar, mütalaa kullanan avukatlar ve mütalaa kullanmayan avukatlar olarak iki başlıkta ele alınmıştır. Anketimizde uzman mütalaa kullandığını ifade eden katılımcılara farklı sorular, uzman mütalaa kullanmadığını ifade eden katılımcılara farklı sorular sorulmuştur. Uzman Mütalaa kullandığını belirten katılımcıların, uzman mütalaa kullanılmamasına ilişkin cevapları değerlendirmeye alınmamıştır. Aynı şekilde uzman mütalaa kullanmadığını belirtilen katılımcıların, uzman mütalaa kullanılmasına ilişkin cevapları da dikkate alınmamıştır. Bu nedenle etki faktörü bu başlık altında incelenmemiştir. Çalışmamız sonucunda Görüş ve Bilirkişi Farkındalığı faktörlerinin istatistiki anlamlı bir fark yaratmadığı görülmüştür. Avukatlar açısından uzman mütalaa kullanımı Görüş ve Bilirkişi Farkındalığı faktörlerinde anlamlı bir fark oluşturmamıştır. Bu halde Görüş ve Bilirkişi Farkındalığı faktörünün uzman mütalaa kullanımına göre herhangi bir değişim göstermediği söylenebilecektir. Uzman mütalaa kullanımı, Mütalaa Kullanımı ve Fayda faktörleri açısından anlamlı bir istatistiki bir fark oluşturmaktadır. Buna göre uzman mütalaa kullananların kullanmayanlara göre

daha yüksek oranda Fayda ve Mütalaa Farkındalığına sahip olduğu görülmektedir. Uzman mütalaa kullanıcıları uzman mütalaa kullanımını dava süreci için faydalı görüyor ve aynı zamanda dava süreci için gerekli buluyor. Ayrıca yine uzman mütalaa kullanıcıları avukatlar uzman mütalaa kullanımını daha sık duymuş, uzman mütalaa hakkında daha fazla bilgi sahibi, uzman mütalaa ile daha sıklıkla karşılaşmış ve akademik kaynaklarda uzman mütalaa ile ilgili daha çok bilgi almıştır (Tablo XIV).

Analiz sonucu elde edilen beş farklı faktör için ayrı ayrı korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Yapılan tüm karşılaştırmalarda “Bilirkişi Farkındalığı-Mütalaa Farkındalığı” arası($p=0,937$), “Mütalaa Farkındalığı-Etki” arası($p=0,400$), “Mütalaa Farkındalığı-Fayda” arası($p=0,553$) hariç diğer tüm p değerleri 0,05ten küçük çıktığı için bu faktör puanları arasında istatistiksel anlamlı ilişki elde edilmiştir. Etki puanında meydana gelen yükselme ile Fayda görüşü arasında orta düzeyde ilişki bulunmaktadır. Buradan uzman mütalaa kullanımını arttıkça mütalaa kullanımının faydalı olduğu düşüncesi eğiliminin de artmakta olduğu sonucuna ulaşmaktayız (Tablo XV).

Anket çalışmamızda uzman mütalaa kullanımına ilişkin şu verilere ulaşılmış bulunmaktayız. Ankete katılan avukatların %88,44’üne tekabül eden 84 kişi 1-10 kez, %7,4’üne tekabül eden 7 kişi 11-20 kez, %4,2’sine tekabül eden 4 kişi 20’den fazla kez uzman mütalaa almıştır. Uzman Mütalaa alan avukatların %16’sı kamu hukuku alanında, %83,8’ise özel hukuk alanında uzman mütalaa almıştır. Buradan özel hukuk alanından uzman mütalaa kullanımının daha yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Uzman Mütalaası alan avukatların %30,20'sine tekabül eden 64'ü, bilirkişi raporundan önce uzman mütalaası almayı tercih etmiştir. Yine avukatların %27,80'ine tekabül eden 59'u bilirkişi raporundan sonra uzman mütalaasına başvurmayı uygun bulmuştur. Avukatların %22,60'ına tekabül eden 48'i kovuşturma aşamasında, %16'sına tekabül eden 34'ü hazırlık aşamasında ve %3,3'üne tekabül eden 7'si üst derece mahkemesi aşamasında uzman mütalaasına başvurmuştur. Buradan da anlaşılacağı anket çalışmasına katılan avukatların yüksek bir oranı uzman mütalaasını bilirkişi raporundan önce almaktadır. Bu halde katılımcıların daha çoğunun bilirkişi raporunun hazırlanmasına yardımcı olmak amacıyla uzman mütalaası alımına başvurduğu söylenebilecektir. Ancak bilirkişi raporundan sonra uzman mütalaasına başvuran avukat sayısı da yakın oranlardadır. Dolayısı ile katılımcıların bilirkişi raporunu desteklemek amacıyla da uzman mütalaası kullanımına başvurdukları söylenebilecektir. Uzman mütalaasına hazırlık aşamasında başvuranlar bilirkişi raporu öncesi veya sonrası başvuranların sayısından epeyce azdır ancak yine de sayıları üst derece mahkemesi aşamasında uzman mütalaası alan avukat sayısından fazladır.

Uzman mütalaası alan katılımcıların %75,20'ye tekabül eden 112'si uzmanın duruşmada dinlenildiğine hiç rastlamamıştır. Katılımcıların %14, 80'ine tekabül eden 22'si uzmanın duruşmada az olarak dinlenildiğini ifade etmiştir. Bu oran uzmanın dinlenildiğine hiç rastlamayan avukatların oranı yanında hayli düşüktür. Katılımcıların %8,7'sine tekabül eden 13'ü orta sıklıkta, %0,7'sine tekabül eden 1'i çok, %0,7'sine tekabül eden 1'i pek çok sıklıkta uzmanın duruşmada dinlenildiğini ifade etmektedir ki bu oranlar da son derece düşüktür. Uzmanın denetlenmesi amacıyla getirilen uzmanın duruşmada dinlenilmesine ilişkin kanun maddesinin

uygulamada çok az kullanıldığı görülmüştür. Adli Tıp Kurumu çalışanlarının mahkemede sözlü olarak dinlenilmesine ilişkin olarak yapılan başka bir çalışmada Adli Tıp Kurumu çalışanlarının bilirkişi ve uzman olarak sözlü görüş bildirme oranının yüksek olduğu ifade edilmiş, ayrıca CMK ile HMK'da düzenlenen tanık bilirkişilik kavramı istenilen seviyede olmasa da sözlü bilirkişilik uygulamasının yargılama sisteminde kullanılmasının faydalı olduğu belirtilmiştir (Akgün, 2015).

Katılımcı avukatlardan %46,40'ına tekabül eden 70'i uzmana doğrudan soru yöneltilmediğini ifade etmiştir. %27, 20'ine tekabül eden 41'i az sayıda, %17,9'una tekabül eden 27'si orta sayıda, %7,9'una tekabül eden 12'si çok sayıda ve %0,7'sine tekabül eden 1'i pek çok sayıda uzman doğrudan soru yöneltilmediğini belirtmiştir. Buradan uzmana duruşmada doğrudan soru sorulmasının az sayıda olduğu tespit edilmektedir. Bunun nedenleri arasında bilirkişi ve uzmanların çapraz sorgusunun zor bir faaliyet olması nedeniyle çapraz sorgu sonucunda hukuki bir menfaat elde edilmesi mümkün değilse çapraz sorgu usulünün tam bir uzmanlık gerektirmesi sebebiyle çapraz sorgu uygulamasının yapılmaması tavsiye edilmektedir (Dönmez, 2007).

SONUÇ

Yapmış olduğumuz bu çalışmada 2004 yılında yürürlüğe giren Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 67/2 maddesinde yasal düzenlemesi bulunan ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na 2011 yılında yapılan değişiklikle 293. Madde ile birlikte giren uzman görüşü kavramını genel haliyle incelemeye çalıştık. Çalışmamızda uzman görüşü kavramının Türk hukuk sisteminde yer alan tanımı, getiriliş amacı ve hukuki niteliği irdelenmiş ve doktrinsel tartışmalar da gözetilerek bilirkişilik kurumu ile aralarında bulunan benzerlikler ve farklılıklar açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında uzmanın mahkemede sözlü olarak dinlenilmesi, uzmana doğrudan soru sorulması uygulamasına da yer verilmiştir. Çalışmamız üç bölüm olarak ele alınmıştır.

Her iki yasanın yürürlüğe girişinden uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen gerek ceza davalarında gerekse hukuk davalarında teknik konularda uzmanından bilimsel mütalaa alma oranı henüz yeterli seviyeye gelmediği, mütalaa alımı esnasında zorluklar ortaya çıktığı, bilimsel mütalaalara karar aşamasında yeterince önem verilmediği düşünülmüştür.

Bu çalışmanın amacı İstanbul Barosu'na bağlı avukatların gerek ceza gerekse hukuk davalarında bilimsel mütalaa alabileceklerinin ne derecede farkında oldukları, bunu ne kadar kullandıkları, hangi alanlarda daha fazla teknik bilgiye ihtiyaç duyulduğu ve mütalaa alınması yoluna gidildiği, daha ziyade bilirkişi raporu alınmadan önce bilimsel mütalaa alınarak bilirkişi raporunun hazırlanmasına yardımcı mı olunduğu yoksa bilirkişi raporunu olumsuz yönde eleştiren mütalaalara mı ihtiyaç duyulduğu, bilirkişi raporunu desteklemek için bilimsel mütalaa alımına

başvurulup başvurulmadığı, avukatların mütalaa alma esnasında güçlük yaşayıp yaşamadıkları, mütalaa almışlar ise bunun yargılamaya ne kadar etki ettiği, mütalaayı hazırlayan uzmanın veya uzmanların mahkemede sözlü olarak dinlettirilip dinletirilmediği ve çapraz sorguya alınıp alınmadıkları sorularına ilişkin cevapların araştırılmasıdır.

İlk bölümünde, uzman mütalaasının yargılamadaki yeri ve amacı ele alınmaya çalışılmıştır. Bunun için uzman mütalaasının ispat hakkı ve medeni yargılamaya hâkim olan ilkelerle olan ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda öncelikle belirtmek gerekir ki, uzman mütalaası, “uzman” ve uzmanın görüşlerini içeren rapor” olmak üzere, iki unsurdan oluşmaktadır. Uzman, eğitimi, uzmanlığı, deneyimi ya da sahip olduğu özel bilgiler nedeniyle, taraflarca davada iddia veya savunmalarını güçlendirmek, davanın seyri hakkında bilgi sahibi olmak için çağırılan kişilerdir. Uzman raporu, uzmanın dava konusu vakıalara ilişkin kendi bilgisine, deneyimine veya uzmanlığına dayanarak durumdan çıkardığı sonuçları içermektedir. Ancak uzman görüşü, amacı ve hukuki niteliği tartışmalı olan bir kurumdur. Uzman görüşü, ispat faaliyetinin bir parçasını oluşturur, bir ispat aracıdır ve bu kapsamda tarafların, uzman görüşünü mahkemeye sunabilme ve sundukları uzman görüşünün hâkim tarafından değerlendirmeye almasını talep etme hakkı bulunmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde uzman mütalaasının Ceza Muhakemesi Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemesinin Ceza Muhakemesi Kanunu ile paralel nitelikte olduğu, her iki kanunda uzman mütalaası konusunda bilirkişilik hükümleri ile ortak hükümlerden istifade edildiği, hatta uzman mütalaası

ile ilgili düzenleme bulunmayan durumlarda bilirkişilik ile ilgili düzenlemelerden yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak özellikle Hukuk Muhakemeleri Kanunu incelendiğinde bilirkişi görüşü ile uzman mütalaasına birbirinden farklı bir düzenleme getirilmeye çalışıldığı da anlaşılmaktadır. Uzmana verilen yeki ve yükümlülüklerin nelerden ibaret olduğu tespit edilmek istenmiş, cezai ve disiplin sorumluluğu hakkında genel bir bilgilendirme yapılmıştır. Uzman görüşü ile ilgili önemseydiğimiz başlıklardan bir diğeri ise uzmanın mahkemece ve taraflarca denetlenebilmesi adına duruşmaya çağırılması olmuştur. Ancak bu konuda şu kısma dikkat çekmek gerekir. Uzmana soru soracak tarafların, uzmanın uzmanlık konusu hakkında soru sorabilecek yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Hâkimin, tarafların ve aynı zamanda vekillerin uzmanı soru sormak suretiyle denetleyebilmesi oldukça zordur ve uzmana sorulacak soruların da başka bir uzman tarafından hazırlanması soru sorma ve çapraz sorgu aşamasında mahkemeye ve taraflara kolaylık sağlayacaktır.

Üçüncü bölümde İstanbul Barosuna mensup mesleki deneyimi en az 2 yıl olan 300 avukatla yapılan anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda çalışmaya katılan avukatların kamu ya da özel hukuk alanında çalışıyor olmasının Görüş, Mütalaa Farkındalığı, Bilirkişi Farkındalığı, Etki ve Fayda faktörleri üzerinde hiçbir etkisi olmadığı anlaşılmıştır. Mezun olunan üniversite türü görüş, Mütalaa Farkındalığı, Etki ve Fayda faktörleri açısından anlamlı bir fark oluşturmamıştır.. Ancak Bilirkişi Farkındalığı faktörü açısından vakıf üniversitesinden mezun olan katılımcılar ile devlet üniversitesinden mezun olan katılımcıların faktör puanları arasında istatistiki anlamlı bir fark bulunduğu gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesinin Bilirkişi Farkındalığı, Etki ve Fayda Faktörleri açısından anlamlı bir fark yaratmadığı

gözlemlenmiştir. Ancak Görüş ve Mütalaa Farkındalığı faktörleri açısından Lisans mezunları ile Yüksek Lisans/Doktora mezunları arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilmektedir. Yüksek Lisans ve Doktora mezunlarının Lisans mezunlarına göre Görüş ve Mütalaa Farkındalıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan çalışma sonucunda mesleki deneyimin Mütalaa Farkındalığı, Etki ve Faktörleri açısından anlamlı bir fark yaratmadığı buna rağmen Görüş ve Bilirkişi Farkındalığı faktörleri açısından istatistik açısından anlamlı ve önemli bir fark bulunduğu görülmüştür. Buna göre 2-12 yıl mesleki deneyime sahip avukatların 12 yıldan fazla deneyime sahip avukatlara oranla daha yüksek Görüş ve Bilirkişi Farkındalığının bulunduğu gözlemlenmiştir. Uzman mütalaa kullandığını ifade eden katılımcılara farklı sorular, uzman mütalaa kullanmadığını ifade eden katılımcılara farklı sorular sorulmuştur. Yapılan çalışma sonucunda avukatlar tarafından uzman mütalaa kullanımı Görüş ve Bilirkişi Farkındalığı faktörlerinde anlamlı bir fark oluşturmamıştır. Avukatların uzman mütalaa almış olmaları Mütalaa Kullanımı ve Fayda faktörleri açısından anlamlı bir istatistiksel bir fark oluşturmaktadır. Buna göre uzman mütalaa kullananların kullanmayanlara göre daha yüksek oranda Fayda ve Mütalaa Farkındalığına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca çalışmamızdan anket çalışmasına katılan avukatların yüksek bir oranı uzman mütalaa bilirkişi raporundan önce almaktadır. Bu halde katılımcıların daha çoğunun bilirkişi raporunun hazırlanmasına yardımcı olmak amacıyla uzman mütalaa başvurduğu söylenebilecektir. Ancak bilirkişi raporundan sonra uzman görüşüne başvuran katılımcı sayısı da buna yakın oranlardadır. Dolayısıyla katılımcıların bilirkişi raporunu desteklemek amacıyla da uzman mütalaa kullanımına başvurdukları söylenebilecektir. Uzmanın duruşmada dinlenilmesine

ilişkin kanun maddesinin uygulamada çok az kullanıldığı görülmüş aynı şekilde uzmana duruşmada doğrudan soru sorulma sayısının az sayıda olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

Akgün, Ç. (2015). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Bilirkişilerin, Bilirkişilik Sistemi Hakkında Görüşlerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, s.85

Akil, C. (2011). Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi- Uzman Tanık Ayırımı, Ankara Barosu Dergisi, C. 69, s. 171-183.

Alangoya, Y., Yıldırım, M. K., Deren Yıldırım, N. (2011). Medeni Usul Hukuku Esasları, 8. Bası, İstanbul, Beta Yayınları (Usul), s.183,358, 363-365, 370-373.

Alangoya, Y. (1979). Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul, 1,86, 118-119, 121, 129.

Arslan, A. S. (2012). 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara, sayfa(s) 40-41.

Arslan, R. (1987). Bilirkişilik Uygulaması ve Bu Uygulamaya Yargıtay'ın Etkisi, Yargıtay Dergisi, Sayı (S.) 4, s. 156-183.

Arslan, R. (1989). Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı, S Yayınları, Ankara, s. 58, 118.

Bolayır, N. (2014). Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü, Vedat Kitapçılık, İstanbul, s. 53,56,59, 153, 154,184,185-186,189.

Centel, N., Zafer, H. (2014). Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, s. 273.

Çayan, G. (2013). Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik Müessesesi, İstanbul, Legal Yayınevi, s. 4,10,12,13, 60-62.

Çelikoğlu, C.T. (2014). Medeni Usul Hukukunda Avukatın Delil Toplaması, Seçkin Yayıncılık, s. 287-303.

Çelikoğlu, C.T. (2012). Medeni Usul Hukukunda Avukatın Delil Toplaması, 2. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.289.

Demir, B. (2010). Hukuk ve Ceza Muhakemesi Açısından Yazılı Belge İncelemelerinde Bilirkişilik, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s.253

Demirkapı, E. (2003). Anglo-Amerikan Hukukunda Bilirkişilik Kurumunda Yeni Gelişmeler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (DEHFD), C. 5, S. 2, s. 39-75.

Dönmez, B. (2019). Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu, 2. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.180-183.

Dönmez, B. (2007). Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, s. 1145, 1147-1148, 1173, 1177.

Dönmez, B. 2019). Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu, Doğrudan Soru Yöneltilme, Seçkin Yayınları, s.65-80.

Durmaz, A. (2015). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik Yüksek Lisans Tezi s.175-177

Dündar, M. (2005). KKTC ve Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Çapraz Sorgulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE, s.105.

Göksu, M. (2011). 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile İspat ve Deliller Konusunda Yapılan Değişiklikler Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Borçlar Kanunu Sempozyumu, Ankara 2011, s. 49-64.

Görgün, L. Ş., Kodakoğlu M. (2012). Medeni Usul Hukuku, 2. Bası, Ankara, Yetkin Yayıncılık, s. 268.

Karakaya, N. (Tarihsiz). Ceza Muhakemesi Hukukunda Avukatın Soru Sorma Yetkisi, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin geliştirilmesi Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi, Avukatlar İçin El Kitabı No. IV, s.15.

Karlı, A. (2012). Medeni Muhakeme Hukuku, 3. Bası, İstanbul, Alternatif Yayınevi, s. 326,546,647,652,653.

Kaygısız, M. (1992). Hukuk Sistemimizde Olay Yeri İncelemesi Delil ve Bilirkişilik, Ankara 1998.

Kılıçoğlu, E. (2011). Medeni Yargılamada Hukuka Aykırı Yoldan Elde Edilmiş Delillerin Kullanılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, MÜSBE, İstanbul, 4,7, 9,14-

16, 19, 21-22.

Kunter, N., Yenisey F., Nuhuğlu A. (2010), Ceza Muhakemesi Hukuku, 18.Bası, İstanbul, Beta Yayınları, s.652.

Kuru, B., Aslan, R., Yılmaz, E. (2014). Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 25. Bası, Ankara, Adalet Yayıncılık, s. 424,427, 428, 435, 439.

Kuru, B. (2009). 2008 Tarihli Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Hakkında Genel Değerlendirme, MİHDER, C. 5, S. 12, s. 13-50.

Küçükgüngör, E., Özkorkut, K., Karasu, R., Narbay, Ş. vd, (2005). Banka ve Ticaret Dergisi Cilt 23, sayı 2, s.20-21, 120, 141

Mnookin, J. L. (2007-2008). Expert Evidence, Partisanship, and Epistemic Competence, 73 Brook. L. Rev., 2007-2008, Volume (Vol). 73:3, s. 1009-1033, (Expert Evidence).

Oğuzman, K., Barlas, N., Medeni Hukuk, 13. Bası, İstanbul, Arkan Basım Yayın, s. 137.

Öntay, Y. (2011). Ceza Hukukunda Bilirkişilik, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Ankara Yüksek Lisans Tezi, s.193-197.

Özdemir, A. (2013). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilişim Alanında bilirkişinin hukuki statüsü, Ankara, s.5.

Özekes, M. (2003). Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı,

Ankara, Yetkin Yayınevi, s. 58, 91, 106, 135, 152, 363, 381- 386, 596.

Öztek, S. (2014). Bilirkişi Raporunun Hâkimi Bağlamaması, Ejder Yılmaz'a Armağan, C. 2, Ankara, Yetkin Yayınları, s. 1607-1628,

Öztürk, B., Tezcan, D., Erdem, M.R., Gezer, Ö.S., Kırıt- Saygılar, Y. F., Özaydın, Ö., vd, 2018). Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçin Yayıncılık, s.121-123, 136-137,143, 332, 382-383.

Pekcanitez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2011). Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Medeni Usul Hukuku, 10. Bası, Ankara, Yetkin Yayıncılık, s.528, 785, 791.

Pekcanitez, H. (2007). Medeni Yargıda Adil Yargılanma, İzmir Barosu Dergisi, 2007, S. 2, s. 35-55,

Pekcanitez, H. (2009). Özel Uzman (Bilirkişi) Görüşü ve Değerlendirmesi, Prof. Dr. Saim Üstündağ'a Armağan, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 397-418.

Rogers, H. W. (1991). The Law of Expert Testimony, 2. Bası, Colorado s. 3,4.

Sarısözen, M. S. (2014). Özel Bilirkişi (Uzman Görüşü), Prof. Dr. Ejder Yılmaz Armağanı, C. 1, S. 1, Yetkin Yayınevi, s. 1699- 1728.

Sevük, H. (2006). Ceza Muhakemesi Hukukunda bilirkişilik) İÜHFMC. LXIV S.1 s.55-56

Tanrıver, S. (2002). Bilirkişinin Hukukî Statüsü, Yükümlülükleri, Yetkileri ve Sorumluluğu, Ankara, Yetkin Yayınevi,s.44.

Ünver, Y., Hakeri, H. (2014). Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 297, 298.

Yıldırım, M. K. (2004). Bilirkişi Delilinin Türk Hukukundaki ve Mukayeseli Hukuktaki Durumu, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Türkiye Barolar Birliği (TBB), s. 833- 841.

Yıldırım, M. K. (2006). İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu Taslağı'nda İspat Hukuku ve Özellikle İspat Hakkı, Özer Seliçi'ye Armağan, Seçkin Yayıncılık, s.690.

YILDIRIM, M. K. (1990). Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul, Kazancı Yayınları, s.108-109.

Yıldız, A. K. (2006). Ceza Muhakemesi Hukukunda Bilirkişilik, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (EÜHFD), C. 10, S. 3-7, 2006, s. 273-345.

Yılmaz, E. (1996). Hukuk Sözlüğü, 5.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, s.725.

Yılmaz, E. (2013). Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, s. 1231, 1314.

EKLER

1)Cinsiyet:

Kadın	Erkek
☐	☐

2) Yaşınız:

3)Meslekteki Yılıınız:

4)Üniversite Türü:

Devlet Üniversitesi	Özel Üniversite
☐	☐

5)Bugüne kadar hangi kurumda ne kadar süre çalıştınız?

Çalışılan yer		Kamu	Özel Şirket	Bağımsız Çalışan	Avukatlık Bürosu
		☐	☐	☐	☐
Çalışılan Süre	2-5 yıl	☐	☐	☐	☐
	5-10 yıl	☐	☐	☐	☐
	10-20 yıl	☐	☐	☐	☐
	20-30 yıl	☐	☐	☐	☐
	30 yıl ve üzeri	☐	☐	☐	☐

6)Hangi hukuk alanı ile daha çok ilgilisiniz? (Tek işaretleme):

Kamu Hukuku	Özel Hukuk
☐	☐

7) Eğitim seviyesi:

Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
☐	☐	☐

8)Dava süreçlerinde Uzman Mütalaasını/Uzman Görüşünü ne sıklıkla duydunuz?

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

9)Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

10) Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü ile ne sıklıkla karşılaştınız? (Kendiniz veya çevreniz):

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

11)Akademik kaynaklarda Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü hakkında ne kadar bilgi aldınız?

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

12)Dava süreçlerinde Bilirkişi Raporunu ne sıklıkla duydunuz?

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

13) Bilirkişi Raporu hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

14)Bilirkişi raporu ile ne sıklıkla karşılaştınız? (Kendiniz veya çevreniz):

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

15) Akademik kaynaklarda Bilirkişi Raporu hakkında ne kadar bilgi aldınız?

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

16) Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü kullanımı dava süreci için faydalıdır?

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

17) Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü kullanımının dava sürecine etkisi ile ilgili aşağıda yer alan görüşlere ne ölçüde katılırsınız

	Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü kullanımı dava süreci için faydalıdır	☐	☐	☐	☐	☐
Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü kullanımı dava süreci için gereklidir	☐	☐	☐	☐	☐
Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü kullanımı dava süreci için etkisizdir	☐	☐	☐	☐	☐

18) CMK md.67/6 veya HMK md.293 kapsamında Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü aldınız mı?

Evet	Hayır
☐	☐

A-Yanıtınız evet ise:

19) En çok hangi alanda Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü aldınız?

Kamu Hukuku	Özel Hukuk
☐	☐

20) Ne kadar sayıda Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü aldınız? (Yaklaşık olarak hatırladığınız sayı):

21) Hangi aşamada kullandınız?

Hazırlık Aşaması	Kovuşturma/Mahkeme Aşaması	Bilirkişi Raporundan Önce	Bilirkişi Raporundan Sonra	Üst Derece Mahkemesi Aşaması
☐	☐	☐	☐	☐

22) Almış olduğunuz Uzman Mütalaalarında/Uzman Görüşlerinde uzmanlar ne sıklıkla dinlenildi?

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

23) Almış olduğunuz Uzman Mütalaalarında/Uzman Görüşlerinde uzmanlara ne sıklıkla Doğrudan Soru Yöneltili

(Çapraz Sorgu)?:

Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
☐	☐	☐	☐	☐

24) Almış olduğunuz Uzman Mütalaaları/Uzman Görüşleri ile ilgili aşağıdaki görüşlere ne kadar katılıyorsunuz

	Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
Almış olduğunuz Uzman Mütalaaları/Uzman Görüşleri hâkimin kararına olumlu etki etti	☐	☐	☐	☐	☐
Almış olduğunuz Uzman Mütalaaları/Uzman Görüşleri hâkimin kararına olumsuz etki etti	☐	☐	☐	☐	☐
Almış olduğunuz Uzman Mütalaaları/Uzman Görüşleri delilleri destekledi	☐	☐	☐	☐	☐
Almış olduğunuz Uzman Mütalaaları/Uzman Görüşleri bilirkişi kararlarına olumlu etki etti	☐	☐	☐	☐	☐
Almış olduğunuz Uzman Mütalaaları/Uzman Görüşleri bilirkişi kararlarına olumsuz etki etti	☐	☐	☐	☐	☐

25) Cevabınız Hayır ise Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü ile ilgili aşağıdaki görüşlere ne kadar katılıyorsunuz?

	Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
Uzman Mütalaasına/Uzman Görüşüne müvekkiller gereksiz gider olarak bakıyor.	☐	☐	☐	☐	☐
Uzman Mütalaasına/Uzman Görüşüne gereksiz gider olarak bakıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
Uzman Mütalaasının/Uzman Görüşünün sübjektif olma ihtimali bulunmaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü mahkeme kararını etkilemeyecek bir yöntemdir.	☐	☐	☐	☐	☐

26) Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü ile ilgili aşağıdaki görüşlere ne kadar katılıyorsunuz?

	Hiç	Az	Orta	Çok	Pek Çok
Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü Teknik bilgi eksikliğini kapatabilir.	☐	☐	☐	☐	☐
Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü bilirkişi raporuna katkı sağlayabilir.	☐	☐	☐	☐	☐
Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü bilirkişi raporuna eleştiri getirebilir	☐	☐	☐	☐	☐
Uzman Mütalaası/Uzman Görüşü davaya hazırlık sürecine katkıda bulunur.	☐	☐	☐	☐	☐

TARİH :

Etik Kurul Onayı

İÜC Tarih ve Sayı: 13/05/2019-33145

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
Adli Tıp Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı :86669574-302.14.06-
Konu :Fatma DAMAR'ın Tez
Çalışmasının Etik Açısından
Değerlendirilmesi

Fatma DAMAR

İlgi :16/04/2019 tarihli, 59681 sayılı yazı

Sosyal Bilimler Anabilim Dalı 2803090029 numaralı Yüksek Lisans öğrencimiz Fatma DAMAR'ın "Avukatlar Tarafından Uzman Mütalaası Kullanımı ve Yaşanan Sorunlar" konulu tez çalışması 07.05.2019 tarihinde toplanan Klinik Araştırmalar Etik Kurulunca müzakere edilmiş olup alınan karar benzeri ilişikte gönderilmiştir.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. Faruk AŞICIOĞLU
Enstitü Müdürü

EK :
1

DAĞITIM
Gereği:
Fatma DAMAR

Bilgi:
Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Başkanlığı

Doğrulamak için:<http://dogrulama.istanbulc.edu.tr/enVision.sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEA5EKRCY>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Sema SARIOĞLU ÜNAL Dahili : 22833

İ.Ü.C. Adli Tıp Enstitüsü 34098 Cerrahpaşa/İSTANBUL
Tel : (0212) 414 30 00 Faks : (0212) 588 00 11
e-posta : adlitpens@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbulc.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

İÜC Tarih ve Sayı: 09/05/2019-70998

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dekanlığı

Sayı :59491012-604.01.02-
Konu :Yüksek Lisans Öğrencisi Avukat
Fatma DAMAR'ın etik kurul
kararı A-46

ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi :17.04.2019 tarih, 86669574-302.14.06-60531 sayılı yazı

Enstitünüz Sosyal Bilimler Anabilim Dalı öğretim üyesi **Prof.Dr.Gürsel ÇETİN'in** danışmanlığında **Yüksek Lisans Öğrencisi Avukat Fatma DAMAR'ın** yürütücülüğünde "**Avukatlar Tarafından Uzman Mütalaası Kullanımı ve Yaşanan Sorunlar**" başlıklı Yüksek Lisans Tezi (ANKET) hakkında ilgi yazınız ve ekleri **07 Mayıs 2019** tarihinde toplanan Fakültemiz Klinik Araştırmalar Etik Kurulunca müzakere edilmiş olup,etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. Özgür KASAPÇOPUR
Başkan

e-İmzalı
Prof. Dr. Muhlis Cem AR
Dekan a.
Dekan Yardımcısı

NOT: Yönetmelik gereği Sonuç Raporunun Klinik Araştırmalar Etik Kuruluna iletilmesi gerekmektedir.

EK :
1 dosya elden teslim edilecektir.

Doğrulamak için:<http://dogrulama.istanbulc.edu.tr/enVision.sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BE8VEKC81>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Güler SOYDANER Dahili : 22300

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Cerrahpaşa Tıp Fakültesi 34303 Cerrahpaşa/ İSTANBUL

Tel : 0 (212) 414 30 00 Faks : 0 (212) 632 00 33

e-posta : ctfpersonel@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbulc.edu.tr

İstanbul Barosu İzin Belgesi

İstanbul,
Sayı, 14.03.2019
18725

İSTANBUL
BAROSU
BAŞKANLIĞI

SAYIN Av. FATMA DAMAR (33761)
Fikirtepe Mah. Mandıra Cad. N.11
Mandarin Acıbadem
B Blok K.18 D.218
Kadıköy / İstanbul

İlgi: 05/03/2019 tarihli dilekçeniz.

İlgi dilekçenizde belirtmiş olduğunuz "Avukatlar Tarafından Uzman Mütalaası Kullanımı ve Yaşanan Sorunlar" konulu tez çalışmanızda, İstanbul Barosu lehvasında kayıtlı avukatlar ile anket çalışması yapmanız uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi rica ederim.

Saygılarımla.

Av. Mehmet DURAKOĞLU
İstanbul Barosu Başkanı

ii.01 FO1-00/24:05:2006

İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın Sok.
No: 2 34430 Beyoğlu / İSTANBUL
www.istanbulbarosu.org.tr

Tel. (0212) 393 07 00-01 / 444 18 78
Faks (0212) 293 89 60
e-posta istbaro@istanbulbarosu.org.tr

Scanned by CamScanner